Nyed
Vinde
Alvsbacka

Kulturhistorisk inventering i Karlstads kommun 1977-78

rapport från
Värmlands museum

INNEHÅLLSFÖRTECKNING sid.

1	Förord	2
2	Inledning	3
3	Motivering	4
4	Redovisning	4
5	Principer för urvalet av inventeringsobjekt	6
6	Värdefulla miljöer och landskapsavsnitt	7
	A Acksjön	8
	B Duvenäs	8
	C Hedås - Ambjörbyn	9
	D Mosserud	10
	E Slängserudstorp	10
	F Åstorp	11
	G Glumserud	11
	H Norra Mon	12
	I Väse	12
	J Lersjön - Stenåsen	13
	K Nordviken	14
	L Torsked	14
	M Örtenäs	15
	N Östanås	15
7	Fornlämningar	17
	Förteckning över Fornlämningar	20
	Anläggningar som bör kontrollundersökas	26
	Milstenar, minnesstenar, broar och andra lämningar från historisk tid	28
8	Förteckning över särskilt beaktansvärda byggnader	33
	Nyeds socken	33
	Väse socken	48
	Älvsbacka	60
9	PM i byggnadsvård	67

FÖRORD

Värmlands museum har under juni-augusti 1977 och juni-september 1978 utfört kulturhistorisk bebyggelseinventering i den norra och östra delen av Karlstads kommun på begäran av byggnadsnämnden. Följande rapport innefattar presentation av särskilt beaktansvärda byggnader, genomgång av fornlämningar samt med utgångspunkt från hela inventeringsmaterialet förslag till kulturhistoriskt värdefulla miljöer, värda speciell hänsyn i den fysiska planeringen.

Fältarbetet under 1977 utfördes av arkitektstuderande Lars-Crister Knutsen och Per Anders Nilsson. 1978 gjordes fältarbetet av arkitektstuderande Ingela Gustén, Charles Hörnstein, Marianne Nilsson, Ola Nylander och Yvonne Ohlsson. Arbetet har stått under ledning av antikvarie Eva Björkman. Den arkeologiska genomgången har utförts av fil.kand. Göran Wettergren. För renskrift har Karlstads kommun svarat. Bearbetningen har sedan gjorts av Eva Björkman i samarbete med landsantikvarie Gösta von Schoultz. I bearbetningen av 1978 års material har även Ola Nylander deltagit.

Det är angeläget att kommunala organ och enskilda följer upp inventeringen och verkar för att de kulturhistoriskt värdefulla miljöer och byggnader som finns redovisade i utredningen bevaras och skyddas.

Karlstad i februari 1979

Gösta von Schoultz
landsantikvarie

INLEDNING

Inventeringsområdet 1978 har utgjorts av Nyeds och Väse socknar i Karlstads kommun. Undantagna är tätorterna Molkom och Väse. De delar av Nyeds socken som inventerades redan 1977 redovisas i föreliggande rapport, liksom Älvsbacka socken för vilken en preliminär rapport utgavs 1977. I och med sommarens inventering har hela kommunen med undantag för tätorterna inventerats.

Byggnadsinventeringen har varit selektiv, dvs målet har varit att i det totala byggnadsbeståndet påpeka kulturhistoriskt värdefulla byggnader och miljöer. Dessa är framför allt sådana som ännu idag har sin tidstypiska karaktär bevarad. Arbetet har utförts enligt i detta sammanhang gängse inventeringsmetodik, vilken finns beskriven i "Byggnadsinventering, förslag till riktlinjer. Riksantikvarieämbetet, Småskrifter och särtryck nr 17, Stockholm 1971".

Resultatet föreligger i ca 800 inventeringsblanketter, var och en redovisande en fastighet, och ca 9.000 svart-vita fotografier.

Ekonomiska kartan (1:10 000) har använts vid fältarbetet. Inventerade fastigheter, fornlämningar och utvärderade miljöer redovisas sedan på kartor i skala 1:20 000 och 1:100 000.

Denna inventeringsrapport är avsedd som underlag för byggnads- och kulturnämndens löpande arbete. Den avses också ligga till grund för kommunöversiktsarbetet för den fysiska planeringen. Dessutom kan rapporten vara till vägledning för allmänheten.

Det fullständiga utredningsmaterialet finns tillgängligt för allmänheten i ett exemplar på stadsarkitektkontoret i Karlstad och ett på Värmlands museum i Karlstad.

En inventering av detta slag är aldrig slutgiltig. Framtida värderingar kommer med all sannolikhet att medföra annorlunda och vidare syn på gamla byggnader. Av vikt är att framhålla att de fastigheter som presenteras i denna rapport inte är de enda med kulturhistoriskt värde. Vad som här presenteras är en sammanställning av de angelägnaste skyddsobjekten.

MOTIVERING

Kulturlandskapet är ett resultat av människors verksamhet under lång tid. I äldre tid var exploateringen av landskapet måttlig, medan dagens tekniska möjligheter medför en långt gående omvandling. En stor del av den ursprungliga miljön måste förändras, men genom den medvetna planering som nu påbörjats kan man åstadkomma att huvuddragen i den tidigare utvecklingen även fortsättningsvis skall kunna urskiljas. Om de viktigaste historiska minnesmärkena, miljöerna och landskapspartierna inpassas i den nya bebyggelsen, respektive inte helt tillåts försvinna i avfolkningsbygderna, möjliggör detta ett upprätthållande av bygdens historiska kontinuitet. Kulturarvet utgör en värdefull källa till ökad förståelse för, och större samhörighet med bygden.

Vid den kulturhistoriska inventeringen har vi utgått från att man bör försöka bevara det som är eller varit normalt för bygden och inte det unika. På lång sikt framstår det en gång ordinära som det ur kulturhistorisk synpunkt värdefulla. Bygdens gamla vägnät liksom de gamla by- och gårdsnamnen bidrar också till att bevara kontinuiteten, varför det är angeläget att de bibehålles.

I de fall där äldre bebyggelse måste försvinna är det viktigt att den noggrannt dokumenteras innan rivning igångsättes.

REDOVISNING

Inventeringsmaterialet redovisas i 1/ värdefulla miljöer och landskapsavsnitt, 2/ fornlämningar och 3/ särskilt beaktansvärda byggnader, förtecknade sockenvis. Med särskilt beaktansvärda avses här byggnader med stort kulturhistoriskt värde, vilkas bevarande kan anses vara av väsentligt allmänt intresse. Miljöer, fornlämningar och byggnader markeras på kartor. Grön skraffering visar miljöer, blå markering fornlämning och röd byggnad. Om en röd markering för byggnad dessutom har orange fyllning, finns på fastigheten någon särskilt beaktansvärd byggnad.

Det totala antalet fastigheter som inventerats är sorterade sockenvis efter fastighetsbeteckning och i bokstavsordning.

Idag (febr. 1979) finns i Värmland 43 byggnader, skyddade enligt 1960 års lag, varav 9 i Karlstads kommun. Inom 1978 års inventeringsområde ligger kronofogdebostället Ve, prästgården Åsen och Hammars herrgård i Väse socken samt Älvsbacka missionshus i Älvsbacka socken. Kommunens övriga byggnadsminnen är i Karlstad stad kvarteret Almen, kvarteret Gäddan 9 och Värmlands museum, Alsters herrgård i Alsters socken och Höglunda gård i Nors socken.

Därutöver pågår utredning om byggnadsminnesförklaring av kvarteret Gäddan 12 i Karlstad och Gunneruds herrgård i Alsters socken.

Kyrkans byggnader faller under en särskild lagstiftning.
Det nämnda lagskyddet är endast tillämpbart på enskilda byggnader och kan ej användas för skydd av miljöer. Däremot finns vissa paragrafer i byggnads- och naturvårdslagarna som kan användas för miljöskydd. I byggnadslagens § 86 anges att i område med historiskt eller konstnärligt värdefull bebyggelse nybyggnad icke må företagas utan länsstyrelsens tillstånd. Byggnadsstadgan innehåller också anvisningar rörande äldre bebyggelse och nybyggande. I § 9 stadgas att "områden med särskild naturskönhet eller säregna naturförhållanden, bebyggelse med särskilt värde ur historisk eller kulturhistorisk synpunkt /--/ skola såvitt möjligt bevaras". Väsentligast i detta sammanhang är dock § 38 som lyder "Åt byggnads yttre skall givas sådan utformning och färg, som stads- eller landskapsbilden fordrar och som befinnes lämplig såväl för byggnaden i och för sig som för en god helhetsverkan". "Byggnad av större värde ur historisk, kulturhistorisk eller konstnärlig synpunkt må icke förvanskas vare sig genom arbeten å själva byggnaden eller genom bebyggelse i grannskapet".

Även i naturvårdslagen finns i § 19 angivet skydd för landskapsbilden.
Med den snabba utvecklingen som vi befinner oss i blir det alltmer uppenbart att ett större antal hus måste skyddas än man tidigare räknat med. Där inte aktiva åtgärder vidtas försvinner den äldre bebyggelsen. Bevaringsplaner måste upprättas före planering av nybebyggelse.

Den förteckning över beaktansvärda byggnader som här nedan presenteras avses ligga till grund för byggnadsnämndens fortsatta arbete.
I byggnadsstadgan från 1959 föreskrivs i 1 kap. 1 §

"I varje kommun skall finnas en byggnadsnämnd, som har att öva inseende över hur kommunens område bebygges.
Särskilt åligger det nämnden

****

att samarbeta med övriga myndigheter, vilkas verksamhet berör nämndens arbetsområden eller vilkas bedömande äro av betydelse för nämndens verksamhet.....".

Det har tidigare varit svårt för byggnadsnämnden att veta när landsantikvarien skall kontaktas. I och med presentationen av denna inventeringsrapport klargörs det vilka ärenden som berör landsantikvariens arbetsområden.
Vid alla ärenden som rör fastigheter med särskilt beaktansvärda byggnader samt vid alla sådana som rör fastigheter i de sammanhängande miljöområdena bör landsantikvariens yttrande inhämtas.

PRINCIPER FÖR URVALET AV INVENTERINGSOBJEKT

Det är svårt att ge några generella regler för urvalsförfarandet, men de punkter som här nedan anges får ses som riktlinjer och varje fastighet har bedömts med hjälp av en kombination av dessa punkter.

1 Det tidstypiska utseendet

Varje stilepok har sina karakteristiska drag, detta kan visa sig i bl.a. huskroppens form och i enskilda detaljer som fönster-, dörr och fasadtyper. Äldre byggnader som fortfarande i alla detaljer har kvar sitt ursprungliga utseende är ytterst sällsynta. Ju mer tidstypisk en byggnad är desto värdefullare får den anses vara från kulturhistorisk synpunkt.

2 Åldern

Det tidstypiska utseendet och konstruktionen är av betydligt större vikt än åldern. En fullständigt bevarad mangårdsbyggnad från 1700-talet t.ex. är av större intresse än en motsvarande från 1910-talet. Förhållandet är däremot det motsatta om 1700-talshuset har en modern exteriör och detta inte är fallet med 1910-talshuset. Åldern är sålunda inte avgörande.

3 Den inre miljön

Med den inre miljön menas här den miljö som bildas av samtliga till en fastighet hörande byggnader. Den viktigaste byggnaden är bostadshuset, men ju bättre gårdshelheten är bevarad desto större intresse. En mycket välbevarad ekonomibyggnad kan väl motivera att fastigheten inventeras.

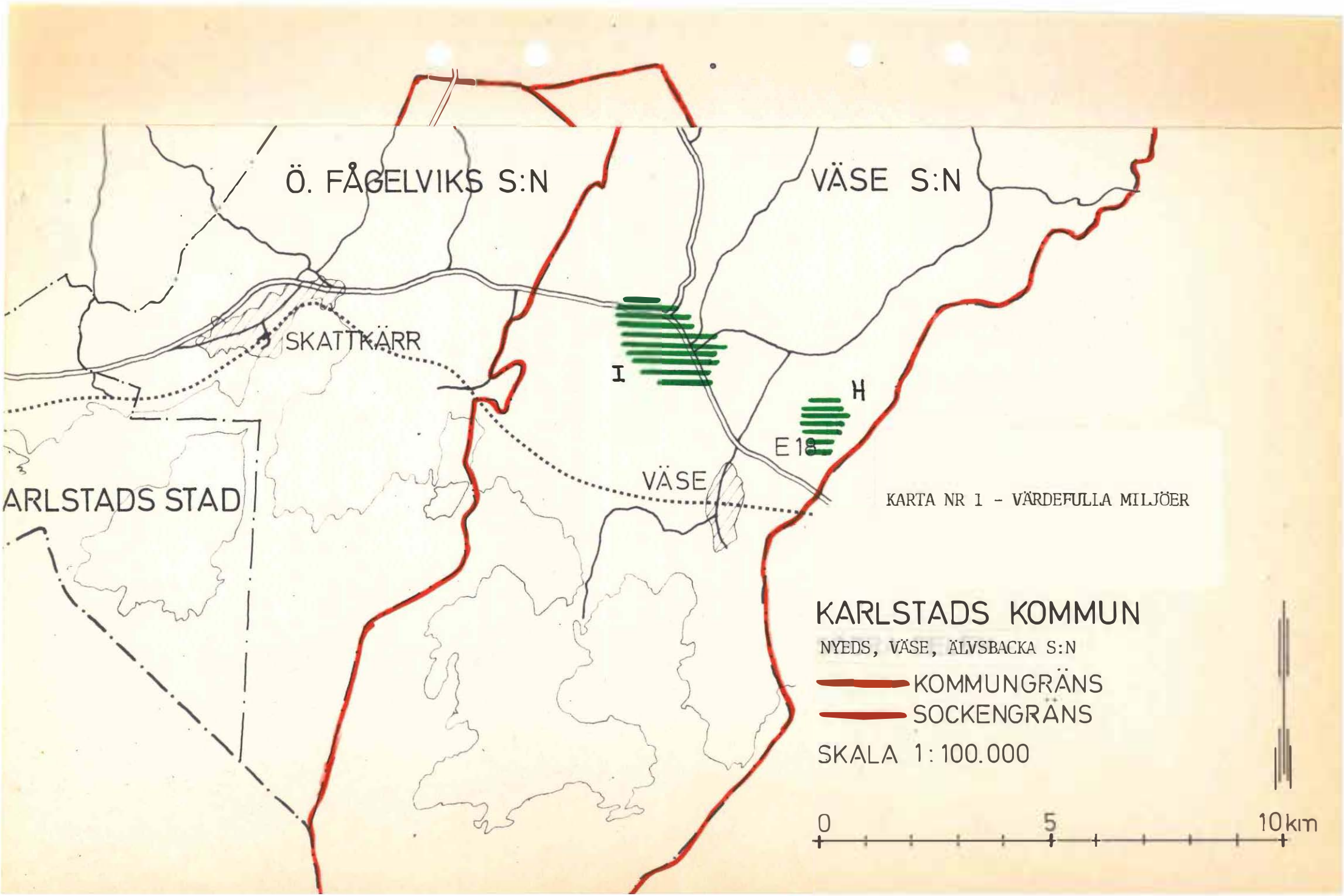
4 Den yttre miljön

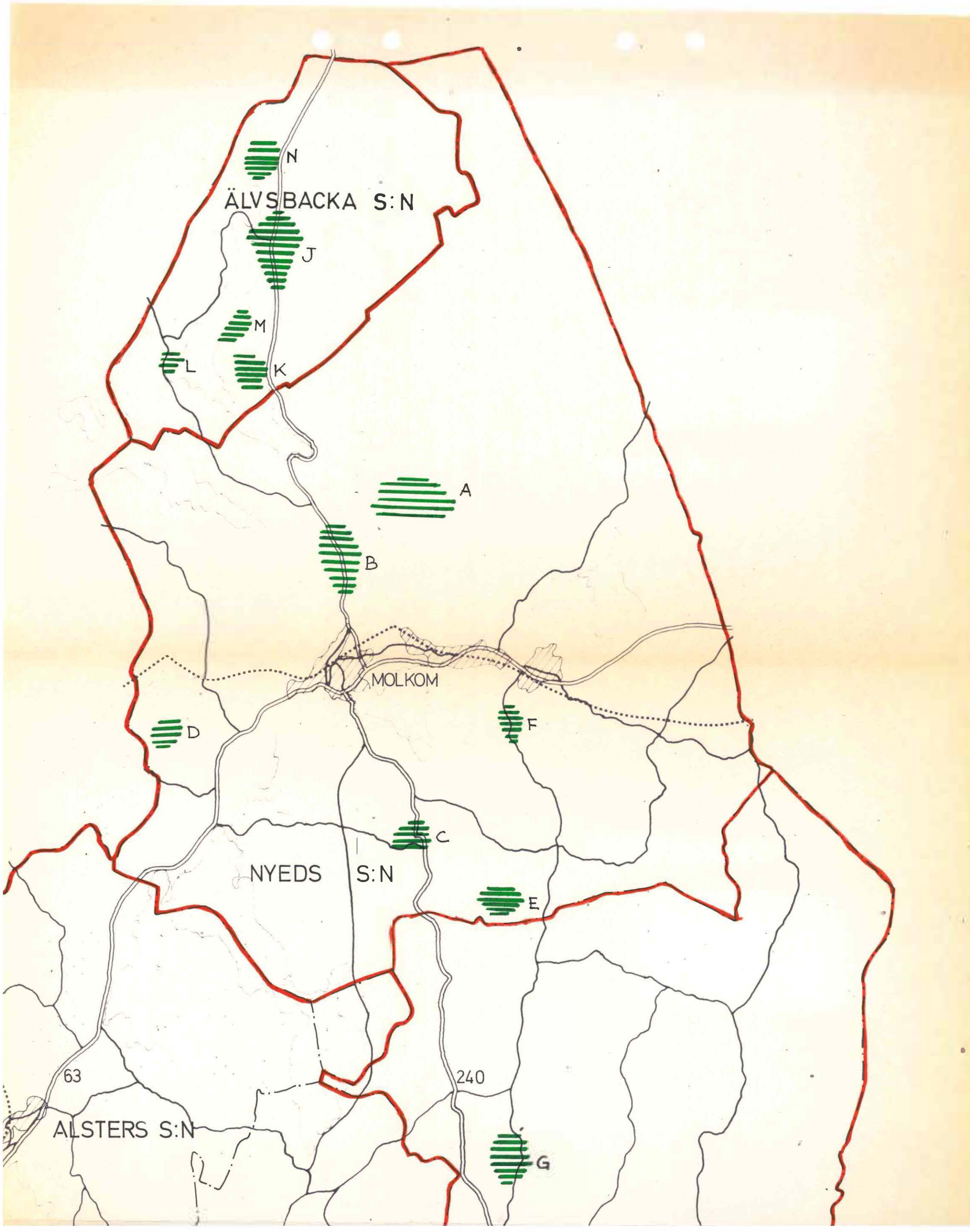
Med den yttre miljön menas här den miljö som bildas av kringliggande fastigheter eller omgivande landskapet. Har en fastighet kulturhistoriskt värde ökas detta värde om omgivningen är oförstörd. Detta kan föra med sig att en fastighet finns redovisad i inventeringen på grund av den omgivande bebyggelsens värde.

5 Karakteristiskt för bygden

Av vikt vid inventeringen är också om en byggnad kan anses vara karakteristisk för den bygd där den står. Mangårdsbyggnaden av ett visst utseende kan vara typisk för en bygd eller socken och villor eller arbetarbostäder för ett samhälle. En enstaka villa med speciellt utseende har dock mindre intresse på rena landsbygden etc. Emellertid finns det naturligtvis undantag. Arkitektritade byggnader kan ha konsthistoriskt intresse eller ett hus kan ha varit bostad för en känd person och därigenom få kulturhistoriskt specialintresse.

Den utförda inventeringen är en exteriörinventering och interiörerna har ej haft någon avgörande betydelse för bedömningen.

Ö. FÅGELVIKS S:N
VÄSE S:N
SKATTKÄRR
I
H
E18
VÄSE
ARLSTADS STAD
KARTA NR 1 - VÄRDEFULLA MILJÖER
KARLSTADS KOMMUN
NYEDS, VÄSE, ÄLVSBACKA S:N
KOMMUNGRÄNS
SOCKENGRÄNS
SKALA 1:100.000
0
5
10km

N
ÄLVSBACKA S:N
J
M
L
K
A
B
MOLKOM
D
F
C
NYEDS S:N
E
63
240
ALSTERS S:N
G

VÄRDEFULLA MILJÖER OCH LANDSKAPSAVSNITT

Karta 1 visar de skyddsvärda miljöer i Karlstads kommun som valts ut i samband med inventeringen av Nyed, Väse och Älvsbacka socknar.
Det är ofta förenat med stora svårigheter att passa in enstaka äldre minnesmärken i den moderna planeringen utan att de förlorar en del av sitt kulturhistoriska värde. Därför är det både ur bevarings- och planeringssynpunkt fördelaktigt att satsa på miljöer, där det ingår ett flertal för bygden karakteristiska objekt från skilda tider. Miljöer, där fornlämningar, byggnader, äldre vägnät, kulturlandskap etc. finns samlat till en kulturhistorisk enhet visar på äldre tiders samspel mellan bebyggelse och natur. Sådana områden får stor vetenskaplig och pedagogisk betydelse. Inte minst värdefulla blir de också som rekreationsområden. Arbetet har därför syftat till att avgränsa karakteristiska och särskilt beaktansvärda miljöer, vilka avses kunna ligga till grund för bevaringsområden markerade i den fysiska planeringen.

Vid avgränsningen av dessa miljöer har hänsyn tagits till riksantikvarieämbetets värdering av Karlstads kommun. I ämbetets prioritering för fysisk riksplanering uttogs ett område kring Väse kyrka och kronofogdebostället Ve som kulturhistorisk miljö av riksintresse. Den har även här värderats högt och utökats till att ävenledes omfatta prästgården, vilken är registrerad som byggnadsminne. Utöver detta område finns ett antal miljöer av intresse för länet och kommunen redovisade. Ur det totala inventeringsmaterialet har vid bearbetningen således utkristalliserats en rad särskilt beaktansvärda miljöer. Det är framför allt byggnader av äldre typ som konstituerat områdena, men även förekomsten av förhistoriska lämningar, andra minnesmärken och kulturlandskapets karaktär har haft betydelse.

Följande miljöer är aktuella i Karlstads kommun (1977-78 års inv.område):

A	Acksjön östra och västra	Nyeds sn	(11336)
B	Duvenäs	Nyeds sn	(11326)
C	Hedås-Ambjörbyn	Nyeds sn	(11316-11317)
D	Mosserud	Nyeds sn	(11315)
E	Slängserudstorp	Nyeds sn	(11307)
F	Åstorp	Nyeds sn	(11327)
G	Glumserud	Väse sn	(10397)
H	Norra Mon	Väse sn	(10378)
I	Väse (Ve-Mölntorp-Prästgården)	Väse sn	(10377-10387)
J	Lersjön-Stenåsen	Älvsbacka sn	(11345-11346)
K	Nordviken	Älvsbacka sn	(11335-11345,11346)

L Torsked	Älvsbacka sn	(11345)
M Örtenäs	Älvsbacka sn	(11345)
N Östanås	Älvsbacka sn	(11355, 11356)

A Acksjön

Bybildning vid norra änden av Acksjön. Miljön omfattar både Västra och Östra Acksjöns bebyggelse i sluttningen ned mot sjön. Den begränsas av skog i norr och öster samt av sjön i söder. Det öppna landskapet i väst och nordväst gör avgränsningen mera diffus åt dessa håll. Partiet mellan bebyggelsen och Acksjön skyddas av strandskyddslagen.

Acksjön är en efter värmländska förhållanden tät och relativt stor by. Västra Acksjön genomgick laga skifte 1849, Östra Acksjön 1856. Av sammanlagt 16 gårdar fick 11 ligga kvar i byn medan 5 flyttades ut. I dag består Acksjön av omkring 12 gårdar samt några enstaka hus, däribland en nedlagd skola och ett missionskapell. Gårdarnas lägen är ungefär desamma som vid laga skiftet, men vägsträckningen genom byn har förändrats något. Byggnaderna är mycket enhetliga med panelklädda och rödfärgade timmerväggar och sadeltak. Av äldre taktäckningsmaterial förekommer tegel och skiffer, men dessa har ofta nog i senare tid ersatts av plåt. Både hus av den vanliga värmländska typen med två våningar och mindre hus med en eller halvannan våning förekommer. Till de äldsta och mest oförändrade husen hör manbyggnaderna på V. Acksjön 1:18 och 1:28, den senare är dock rätt förfallen. På V. Acksjön 1:17 finns en gammal knuttimrad bastubyggnad bevarad. Frikyrkokapellet (Ö. Acksjön 1:9) från 1874 är karakteristiskt i sitt slag.

Om byns enhetliga prägel skall bibehållas är det önskvärt att de äldre byggnaderna bevaras och att jordbruksmarken i väster och ned mot sjön hålles i hävd. Moderna material som blank korrugerad plåt bör undvikas. Nybyggnad bör undvikas i bykärnan. Eventuell nytillkommande bebyggelse bör anslutas till den befintliga i färg, form, material och läge.

B Duvenäs

Duvenäs är en mindre bybildning i Nyeds socken, en dryg km norr om Molkoms samhälle. Byns centrum ligger på en höjd och omges av sluttande öppen jordbruksmark. I öster och väster begränsas bygden av skogsmark, i norr och söder är gränsen mera diffus. Byn genomkorsas av väg 240 som går mycket nära bebyggelsen.

Byplatsen är gammal. Bebyggelsen består av 7 gårdar och 2 bostadsfastigheter. Några av gårdarna ligger koncentrerade på höjden, de andra har mer spritt läge. De röda man- och ekonomibyggnaderna ger området en enhetlig prägel.

Ekonomibebyggelsen är fortfarande framträdande och understryker bykaraktären. Vissa manbyggnader har fått moderna tillägg som är något störande, men som helhet är byn väl bevarad. Mest välbevarade är Duvenäs 1:4 och Duvenäs 1:19.

För att byn skall bibehålla sin prägel bör de äldre byggnaderna bevaras och den öppna jordbruksmarken hållas i hävd. Eventuell nytillkommande bebyggelse bör anpassas till den befintliga vad det gäller färg, form, material och läge.

C Hedås - Ambjörbyn

Bybildning i södra delen av Nyeds socken invid väg 240 mot Väse, Det utvalda området omfattar byn Hedås samt Ambjörbyn väster därom. Miljön begränsas i söder och väster av skog. Mot norr och öster vidtar öppen jordbruksmark där en definitiv avgränsning är mindre lämplig. I praktiken fungerar dock väg 240 som begränsning för Hedås bebyggelse.

Hedås är en av Värmlands större bybildningar. Den har ett mycket samlat läge på en höjd. Branta vägar leder upp till höjden från fyra håll för att mötas i byns mitt. Här gick tidigare den gamla landsvägens sträckning. Lite finns fortfarande kvar av vägkors-känslan, även om samlingspunkten affären numera har stängt igen, och genomfartstrafiken nu leds utanför Hedås.

En jämförelse med storskifteskartan från 1816 och laga skifteskartan från 1834-41 visar att de korsande vägarna i byn liksom gårdarnas läge i stort sett överensstämmer med Hedås nuvarande utseende. Vid laga skiftet var det endast två gårdsägare som fick flytta ut sina gårdar, vilket förklarar byns täta och oskiftade karaktär. I byn finns flera byggnader av kulturhistoriskt värde från skilda tidsepoker. På fastigheterna Hedås 1:112 och 1:133 finns tvåvåniga timrade mindre manbyggnader, s.k. enkelstugor. Större tvåvåniga manbyggnader finns på Hedås 1:125 och 1:129. Av yngre typ är den gulmålade manbyggnaden på Hedås 1:126 med konstfull panelklädsel från 1890. Föreningshuset på Ambjörbyn 1:12, uppfört av Sanna byggnadsförening, är från 1909. Lanthandeln på Hedås 1:90 fick sitt tvåvåniga nuvarande utseende omkring 1920.

Ambjörbyn sammanhänger direkt med Hedås i väster men är glesare bebyggt. Den mest välbevarade gården är Ambjörbyn 1:18 med röd tvåvånig manbyggnad av värmländsk typ och rikt utsmyckad glasveranda. Hedås hör till kommunens finaste bybildningar. Det är önskvärt att både man- och ekonomibyggnader bibehålles i så stor utsträckning som möjligt. Nybyggnad bör undvikas inom bykärnan kring vägkorsningen. I Ambjörbyn väster om Hedås är en viss komplettering av byggnader tänkbar. Dessa bör då anpassas till de befintliga vad gäller färg, form, material och läge. Öppna, dominerande lägen bör undvikas.

D Mosserud

Gårdsgrupp i västra delen av Nyeds socken på gränsen mot Forshaga kommun. I norr och öster avgränsar skogen på ett naturligt sätt området, åt övriga håll öppnar sig uppodlad mark.

Mosserud är en liten gårdsgrupp med inalles fem gårdar. De ligger i ett begränsat och kuperat kulturlandskap som omgärdas av skog. Mellan gårdarna går en slingrande landsväg. Gårdarnas placering är oregelbunden. Bebyggelsen är mycket enhetlig med faluröda, brädklädda timmerväggar och tegeltak. Mosserud 1:6 har en regelbunden, nästan kringbyggd gårdsform med manbyggnad av traditionell värmländsk typ samt två på rad placerade, mycket ålderdomliga timrade flygelbyggnader. På Mosserud 1:4 finns en välbevarad manbyggnad från sekelskiftet 1800.

1:31

1:30

Det är önskvärt att Mosseruds enhetliga karaktär bibehålles. Eventuell nytillkommande bebyggelse bör inpassas med stor varsamhet, och anpassas till den befintliga vad gäller färg, form och material.

E Slängserudstorp

Mindre by eller gårdsgrupp i södra delen av Nyeds socken på gränsen mot Väse. Den omges på alla håll av öppen mark. Området avgränsas i väster delvis av skog och i söder av Norra Barsjön. Gränsdragningen i det öppna kulturlandskapet åt norr och öster är mera diffus.

Slängserudstorp har ett mycket markerat läge på en nord-sydlig höjdsträckning. I väster följer landsvägen höjden och begränsar bebyggelsen åt detta håll, i öster sluttar den öppna marken brant och utgör gräns för bebyggelsen. Den trånga långsmala byplatsen ger byn och de fem gårdarna dess karaktär. Denna form hade Slängserudstorp redan före laga skiftet 1852. Manbyggnaderna ligger högst i terrängen, väl synliga från landsvägen. Öster om manbyggnaderna på kanten av sluttningen ligger ekonomilängorna till fyra av gårdarna på rad efter varandra i nord-sydlig riktning.

Till de märkligaste byggnaderna hör ett äldre bostadshus på Slängserudstorp 1:5 vilket är målat, något som är mycket ovanligt i dessa delar av Värmland.

Det speciella bebyggelsemönstret i Slängserud bör skyddas mot förändringar. Eventuell nytillkommande bebyggelse kan accepteras i områdets södra del där vissa förändringar redan skett, samt bör anpassas till befintliga byggnader vad gäller färg, form, material och läge.

F Åstorp

Gårdsgrupp i Nyeds socken, belägen ca 1 km sydväst om Lindfors hållplats. Det långsträckta Åstorp begränsas i väster av en skogsklädd höjd, i norr och öster av sluttande öppen jordbruksmark.

Åstorp är en liten gårdsgrupp med 5 gårdar på rad utmed en något slingrande väg. Fyra av gårdarna ligger tätt tillsammans på vägens östra sida, den femte ligger på andra sidan vägen ett stycke norr om de övriga. Tre av gårdarna har ekonomilängor placerade på motsatta sidan byvägen. Vägen kantas delvis av träd.

Skinnaretorp 1:5 har en välbevarad manbyggnad med ståtlig tvåvånig glasveranda. Till Åstorp 1:30 hör lillstuga och magasin av ålderdomligt slag. Vissa gårdar har romantiserande detaljer som vid tillfälle bör rensas bort.

För området gäller att det befintliga bymönstret med gårdar längs vägen bör bevaras. Nybyggnad bör undvikas inom själva byn. Eventuella nytillkommande byggnader bör anpassas till de befintliga i fråga om färg, form, material och läge.

G Glumserud

Glumserud är en liten by eller gårdsgrupp i den nordvästra delen av Väse socken. Den ligger i svagt höjdläge precis i övergången mellan jordbruksmark och skogsmark, längs en nord-sydligt gående landsväg. Gårdarna omsluts i öster av skogen medan i väster jordbrukslandskapet breder ut sig kring Glummans dalgång.

Södra Värmland var det område av landskapet som först befolkades och fick en mera talrik befolkning. Flera gårdar och hemman i Väse finns omnämnda i handlingar redan på 1300- och 1400-talen. Det kan nämnas att en av gårdsägarna på Glumserud i sin ägo har ett köpebrev från 1400-talet.

Glumserud består av ca 8 gårdar och ett par enstaka hus. Flertalet gårdar ligger i direkt anslutning till vägen, ett par ligger ett stycke väster därom. Gårdarna är av traditionellt värmländskt slag med faluröda, brädfodrade, tvåvånings manbyggnader och röda ekonomibyggnader av trä eller tegel. Det är inte de enstaka husen utan den enhetliga helhet de bildar som föranlett att Glumserud valts ut såsom beaktansvärt område.

Väsentligt är att Glumserud får behålla sin enhetliga karaktär. Vid nybyggnad bör färg, form och material samt läge anpassas till de befintliga husen.

H Norra Mon

Fornlämningsområde i östra delen av Väse, omfattande fornlämningarna nr 101, 102, 103, 104, 105, 106 och 107. Området utgörs av en skogsklädd höjd som på flera sidor begränsas av öppen mark.

I östra delen av Väse socken och på gränsen mot Ölme utbreder sig Riksmossen. Den är ca 2,5 x 1,3 km och har flera större och mindre öar. Runt mossen finns i Ölme socken ett stort antal stensättningar, koncentrerade kring hemmanet Mickelsrud. De visar att här funnits en bebyggelse, troligen vid tiden för övergången mellan brons-järnålder eller äldre järnålder, dvs, århundradena närmast före och omkring Kristi födelse.

Fornlämningsbeståndet i Ölme socken har en fortsättning på västra sidan av mossen, främst på höjdpartiet kring Norra Mon, där det finns en mycket påtaglig koncentration av fornlämningar. De stensättningar eller röseliknande stensättningar som ligger här har ett relativt enhetligt utseende, vilket kan tyda på att de uppförts under ett ganska begränsat byggnadsskede.

Inom det uttagna området finns ett flertal stensättningar av denna typ, både enstaka och tillsammans som gravfält. Samtliga är välbevarade och med för denna fornlämningstyp karakteristisk placering i landskapet. Närheten till mossen utgör här en del av fornlämningarnas miljö.

Det föreligger goda möjligheter att relativt enkelt anordna strövstigar inom det aktuella fornlämningsområdet i likhet med vad som skett i Ölme socken.

Fornlämningarna äger skydd enligt fornminneslagen.

I Väse

Området omfattar miljön kring Väse kyrka, gården Västra Ve väster därom och Prästgården Ås i öster samt det omkringliggande öppna landskapet. I söder gränsar området till sjön Panken, en vassrik sjö med rikt fågelliv. I norr sträcker sig området ett par hundra meter bortom gamla E 18. Österut utvidgar det sig kring Prästgården och avgränsas delvis av skog i söder. Genom området och förbi kyrkan flyter Glumman norrifrån ut i Panken.

Väse kyrka är uppförd 1760-62 efter ritningar av dåvarande stadsarkitekten i Stockholm J E Carlberg. Det är en bred långhuskyrka av sten med vitkalkade väggar. På motsatta sidan av vägen ligger de gamla kyrkstallarna vilka flyttades till sin nuvarande plats på 1920-talet. Väster om kyrkan nära Pankens strand ligger den gamla klockaregården (Klockaregården 1:1). Prästgården Ås är belägen på en höjd ett stycke öster om kyrkan. Dess rödmålade huvudbyggnad och flyglar är från omkring 1800. Gården är registrerad som byggnadsminne. Mellan prästgården och kyrkan går en rak trädkantad gammal kyrkväg, numera blott en stig.

Väster om kyrkan ligger Väse hembygdsgård Mölntorp, en tvåvånig värmlandsgård som flyttades till sin nuvarande plats vid 1850-talet. Den var utsprungligen gästgivaregård och användes även som tingshus, samt inrymde under 1800-talets senare hälft en lanthandel.

Ett stycke nordväst om kyrkan och hembygdsgården ligger det forna kronofogdebostället Ve, vilket nu är förklarat som byggnadsminne. Gården är från 1700-talets slut och består av manbyggnad i två våningar och röda flygellängor omramande gårdsplanen med dess vårdträd.

Norr om Ve finns ett järnåldersgravfält, bestående av 26 högar. Ett flertal av högarna är dock skadade genom sentida ingrepp.

Invid landsvägen ca 700 m väster om Ve står en av Värmlands tre kända runstenar. Den fragmentariskt bevarade inskriften har tolkats som att stenen rests efter Vebjörn och hans broder.

På nordvästra och västra sidan av sjön Panken utbreder sig det öppna, delvis uppodlade och delvis sanka landskapet. Här kan man erfara den karaktär som stora delar av Väses jordbruksbygd har, med enstaka större gårdar utplacerade i ett öppet landskap. På mindre höjdryggar väster om sjön ligger gårdarna Rör och Bartna. Rör har en välbevarad manbyggnad från 1898, flyglar, gammalt magasin och källare. Bartna har i likhet med Ve en strängt symmetrisk uppbyggnad med manbyggnader och två flyglar kring en gräsplanterad gårdsrundel.

Området kring Väse har uppmärksammats i tidigare sammanhang och skyddas av olika lagar. Kring Väse kyrka, innefattande kyrkstallarna, klockargården och hembygdsgården, samt kring Ve finns skyddsområden enligt 86 § BL. Mellan dessa två områden samt söder och väster därom gäller 19 § NVL. Byggnaderna vid kronofogdebostället Ve och prästgården Ås är byggnadsminnen enligt 1960 års lag.

Det är önskvärt att skydd för landskapsbilden utsträcks till att omfatta även prästgården i öster. I väster bör hänsyn tas till landskapsbilden så att sambandet mellan gårdarna, det öppna landskapet och sjön Pankens vattenyta bibehålles.

J Lersjön - Stenåsen

Miljön omfattar Älvsbacka kyrka och bybildning utmed landsvägen öster om kyrkan. Den begränsas i väster av Ö. Örtens nordligaste parti och i öster av skogsbrynet. Avgränsningen mot norr och söder är mera diffus. Ett område runt Älvsbacka kyrka äger skydd enligt 86 § byggnadslagen. För strandsluttningen mellan Ö. Örten och länsväg 240 gäller 19 § naturvårdslagen.

Lersjöns och Stenåsens bebyggelse formar en långsträckt radby med gårdar på ömse sidor om landsvägen. Från denna sluttar de öppna ägorna ner mot sjön på västra sidan och mot låglänt åkermark på den östra. Kyrkan ligger utanför den egentliga

byn på Kyrkudden mellan Lersjön och Ö. Örten. Den nuvarande kyrkobyggnaden ersatte 1924 Älvsbackas äldsta kyrka, ett träkapell från 1731 (Älvsbacka blev egen församling först 1819). Intill kyrkan står 1700-talsklockstapeln och en äldre sockenstuga. Uppe vid landsvägen ligger prästgården med sin rödfärgade karakteristiska 1700-talsmanbyggnad och ett flertal gårdar, en del förändrade, andra välbevarade (såsom t.ex. Lersjön 1:9, 1:16, Stenåsen 1:10 och 1:19). Längst söderut ligger ett missionshus vilket föreslagits till byggnadsminne (Stenåsen 1:14)

Det är viktigt för miljön att kyrkan och bebyggelsen får behålla sin nära kontakt med vattnet och att omgivande ägor hålles i hävd. Eventuella nybyggnader bör anpassas till de befintliga vad det gäller färg, form, material och läge, det senare så att den markanta radbykaraktären bibehålles.

K Nordviken

Mindre bybildning i södra delen av Älvsbacka socken. Byn ligger i öppen jordbruksbygd som avgränsas av skog i väster och av sjön Ö. Örten i söder. Området äger landskapsskydd enligt 19 § naturvårdslagen.

Bebyggelsen som är tämligen samlad utgörs dels av mindre gårdar, dels av N. Vikens gård som är en av Älvsbackas allra största gårdar (Nordviken 1:14). N. Viken utmärks av sin stora vita manbyggnad och de iögonfallande "trapphusen", fyra vitmålade uthus som är sammanbyggda i trappstegsform. Övriga gårdar i området har tvåvåniga rödmålade manbyggnader av traditionell värmländsk typ. Bäst bevarade av dem är Nordviken 1:14, 1:38 och 1:41.

För området gäller att det befintliga bebyggelsemönstret med gårdar i anslutning till landsvägen bör bevaras. På västsidan av vägen bör ingen nybyggnad tillåtas. Eventuell nytillkommande bebyggelse bör anslutas till den befintliga i färg, form och material.

L. Torsked

Mindre, tämligen gles bybildning. Söder och väster om byn sluttar öppen ängsmark ned mot Ö. Örten. Väster om byn och landsvägen är terrängen mer kuperad och skogbevuxen. Den gamla östliga landsvägssträckningen mot Torskedstorp är numera knappt farbar.

Byn består av fyra gårdar och två mindre ställen. Bebyggelsen är relativt enhetlig med röda man- och ekonomibyggnader. Ett flertal hus är bevarade i ursprunglig stil, främst beroende på att gårdarna nu är hembygdsgård respektive sommarställen. Några praktiska krav på moderniseringar har således inte förelegat. Bäst bevarade man- och ekonomibyggnader har Torsked 1:28 (hembygdsgården), Torsked 1:22, 1:23 och 1:29.

Det öppna landskapet mot Ö. Örten bör hävdas så att bebyggelsens samband med vattnet kan upplevas. Nybebyggelse bör undvikas i dominerande lägen, i övrigt anpassas till den befintliga i färg, form och material.

M Örtenäs

Mindre område i södra delen av Älvsbacka socken. Örtenäs begränsas i väster av Ö. Örten, i söder av den skogklädda höjden Näset. I norr och öster gränsar det till jordbruksmark. Området äger landskapsskydd enligt 19 § naturvårdslagen.

Bebyggelsen ligger utmed en äldre vägsträckning ovanför öppna strandängar som sluttar mot sjön. Den består av relativt små bondgårdar, de flesta dock nedlagda. Manbyggnaden utgörs av en- eller tvåvånings röda timmerbyggnader. Till de bäst bevarade hör Örtenäs 1:12, 1:44 och 1:61.

Kring den äldre bebyggelsen har nya sommarstugor vuxit upp. Det är önskvärt att dessa hindras från att breda ut sig inom området. Det karakteristiska bebyggelsemönstret med gårdar utmed vägsträckningen och sluttande åkrar och ängar ned mot vattnet bör bibehållas och landskapet hållas öppet.

N Östanås

F.d. Elfsbacka bruk, beläget invid älven mellan sjöarna Gräsmången och Lersjön. Området omfattar det centrala bruksområdet med bebyggelse på båda sidor av älven.

Elfsbacka bruk anlades 1642. Enligt 1695 års taxering var det ett av de största bruken i Värmland. Bruket hade en storhetstid vid 1800-talets mitt då det byggdes ut kraftigt av dåvarande ägaren kammarherre Wilhelm Croneborg, som innehade bruket 1853-94. 1894 nedlades bruket i den hårdnande konkurrensen och till följd av de dåliga transportmöjligheterna. Huvuddelen av den äldre kvarvarande bebyggelsen härrör från Wilhelm Croneborgs tid.

Sedan bruket lagts ned har Östanås först varit landstingets skyddshem 1905-37 under namnet Älvåsen, och därefter har anläggningen fungerat som verkstadsskola för landstinget. Till skedet efter bruksnedläggningen hör den nuvarande manbyggnaden från 1919 och flygeln som uppfördes 1920. Skolan har lagts ned under 1970-talet.

Äldst av byggnaderna på gården är den gamla vaktmästarbostaden (f.d. kuskbostaden), som enligt uppgift byggdes under hovmarskalk C U Croneborgs tid 1827-44. Den tvåvåniga byggnaden är timrad och vitrappad. Under Wilhelm Croneborgs tid uppfördes flera byggnader i en tyskinspirerad stil med vitputsade tegelväggar och rödmålad tegelornamentik runt dörr- och fönsteröppningar, som pilastrar i husets hörn samt som listverk eller gesims under taket. Tre stallbyggnader för oxar, hästar och kor är byggda i denna stil. De tre husen bildar en kvadratisk gård. Mitthuset har ett litet klocktorn på taket. Husen inrymmer nu verkstadslokaler. Förutom dessa hus är en mindre byggnad, innehållande tvätt- och bakstuga, uppförd i samma stil.

Nere vid älven ligger Östanås gård, den forna förvaltarbostaden vid bruket. Den torde vara uppförd omkr. 1860-80 (Östanås 1:10). På motsatta sidan av älven ligger flera bruksbostäder av sten i en karakteristisk stil från 1800-talets mitt. Mest framträdande är de två husen vid "Hallen" med sina egenartade bågformiga fönsteromfattningar (Älvsbacka 1:6 och 1:7). Även "Plåthammaren" och den nedlagda affären är utförda i samma stil (Älvsbacka 1:11 resp. 1:4). Mjölnarbostaden i södra änden av bruksområdet är uppförd i en detaljrik schweizerstil (Östanås 1:9).

Det utvärderade området är relativt vittomfattande och inte till alla delar lika intressant. I sydöstra hörnet ingår exempelvis modernare bostadsbebyggelse. Bruket rymmer emellertid många intressanta byggnader från den betydelsefulla bruksepoken vid 1800-talets mitt och senare hälft. Dess tegel- och stenbyggnader har en särpräglad arkitektur som är väl värd att bevara. Likaså är den gamla vaktmästarbostaden av kulturhistoriskt värde såsom den äldsta kvarvarande byggnaden. Manbyggnaden är ett tidstypiskt exempel på arkitektur från ett senare skede. Betydelsefull för miljön är den vackra parken som omger byggnaderna.

Den historiska helhet man ännu kan uppleva vid Östanås bör inte splittras av påträngande modern bebyggelse. Nybebyggelse bör därför anpassas till miljön vad gäller färg, form och material.

FORNLÄMNINGAR

I det följande framlägges en förteckning över de anläggningar, vilka upptagits vid Riksantikvarieämbetets fornminnesinventering inom Nyeds, Väse och Älvsbacka socknar år 1962 och 1966. De angivna numren hänför sig till ämbetets fornminnesregister.

Vid en genomgång av fornlämningarna bedömes dessa dels utifrån vetenskapliga aspekter, dvs, huruvida fornlämningarna genom sin art, typ, spridningsbild, terrängläge m.m. ställer vissa problem eller kan antagas kunne ge svar på olika frågor kring vår förhistoria, dels utifrån sociala aspekter, dvs. i vad mån anläggningarna kan anses vara av betydelse för möjligheterna att förstå områdets eller bygdens historia eller eljest vara av turistiskt eller pedagogiskt värde. Här måste betonas att en bedömning alltid måste grundas på dagens kunskaper och erfarenheter, och att värderingarna i framtiden kan komma att ändras beroende på nya kunskaper, vunna genom vetenskapliga bearbetningar eller eljest genom andra faktorer.

Alla fornlämningar är skyddade enligt lag den 12 juni 1942 om fornminnen, men vid en genomgång utifrån ovannämnda aspekter framgår klart att vissa fornlämningar kräver ett avsevärt större miljöskydd och hänsynstagande vid en ev. planläggning. En fornlämning karakteriseras ofta av ett speciellt terrängläge, vilket är en del av själva fornlämningen. På karta 2 har med särskild markering angivits de fornlämningar som kräver ett sådant speciellt hänsynstagande. Anledningen härtill har motiverats för de aktuella objekten i samband med förteckningen över fornlämningarna.

I en särskild del av förteckningen upptages sådana objekt, vilkas karaktär av fornlämning är tveksam, men där en kontrollundersökning måste företagas före en ev. exploatering. En sådan sondering bör bl.a. göras för att förhindra kostnadskrävande, försenande överraskningar vid exploateringen. Dessa anläggningar har ej karterats, men i förteckningen anges fastigheterna och de aktuella ekonomiska kartbladen.

Slutligen presenteras de milstenar, minnesstenar, broar och andra lämningar från historisk tid, vilka ävenledes äger skydd enligt fornminneslagen. Broarna kan orsaka bevarandeproblem, om de tages ur allmän trafik och statens vägverk därigenom avsäger sig ansvaret för desamma. Ofta kan dessa frågor lösas genom ett kommunalt övertagande av ansvaret för dem.

Karlstads kommun har ett mycket varierat utbud av fornlämningar och i stort sett finns representanter för samtliga fornlämningskategorier. Vid en blick på kartan finner man strax att ett flertal koncentrationer av fornlämningar finns och vid en närmare uppdelning på olika tidsperioder förstärks detta intryck ytterligare. I östra delen av kommunen finns ett klart rösestråk längs Vänern från Alster fram till kommungränsen mot Kristinehamn. Stråket fortsätter sedan genom Ölme förbi Kristinehamn och vidare söderut längs Vänerns ostkust. På västra sidan Riksmossen finns en motsvarighet till de stensättningar och mindre rösen som finns på östra sidan mossen inom Kristinehamns kommun. Väse har dessutom också ett område med högar och gravfält runt sjön Panken. I norra delen av kommunen finns endast rösen, vilka oftast är belägna på höga bergknallar med utsikt över sjö och skogsområden. Fornlämningarna ligger här emellertid mycket glest och i den nordligaste socknen, Älvsbacka, finns inte någon känd förhistorisk lämning.

Boplatser från stenåldern känner vi idag endast till från några få ställen i kommunen. De ligger emellertid glest, vi har sålunda två stycken i Väse socken, en i Grava, en i Segerstad och två i Nors socken. Men det föreligger ett stort antal lösfynd från stenåldern, och det är troligt att många av dem härrör från boplatser. Utan en systematisk genomgång av materialet kan detta dock inte avgöras. Det bör i detta sammanhang påpekas att risk för att man vid markarbeten kan påträffa rester av förhistoriska boplatser föreligger. Som regel utgöres dessa rester av härdar, kulturlager, lager av sot och kol, fynd eller ev. riklig förekomst av skärvsten. Någon gravform från stenåldern har ännu inte påträffats inom kommunområdet.

Boplatser från bronsåldern har ej heller påträffats inom kommunen. De rösen och röselikande stensättningar, som finns i riklig mängd, brukar man traditionellt hänföra till bronsåldern. De är ofta stora och monumentalt byggda. Längs hela norra Vänerkusten finns en tydlig kedja av rösen, av vilka en del således faller inom Karlstads kommun. Uppehållet vid Grava och Karlstad kan förklaras av att detta område vid tiden för bronsåldern var täckt av vatten. Endast på höga bergknallar har här anlagts rösen. Liknande belägenhet för bronsåldersl ämningar finns längre norrut, där stränderna av sjöarna, Gapern och Västra Örten uppvisar lämningar av denna typ. Området vid Norra Mon med, Riksmossen, dåvarande sjö, faller på detta sätt mycket väl in i ett mönster, där anläggningarna till allra största delen byggts vid vattendrag. Bodde man också på dessa platser? Idag är de oftast rena skogsområden, stenig terräng med branta höga bergknallar och kala klippor. Eller har man endast använt området för gravplatser? Var har man i så fall bott? Frågorna är många och vetenskapen kan på nuvarande ståndpunkt inte nöjaktigt förklara stora delar av fornlämningsbeståndet.

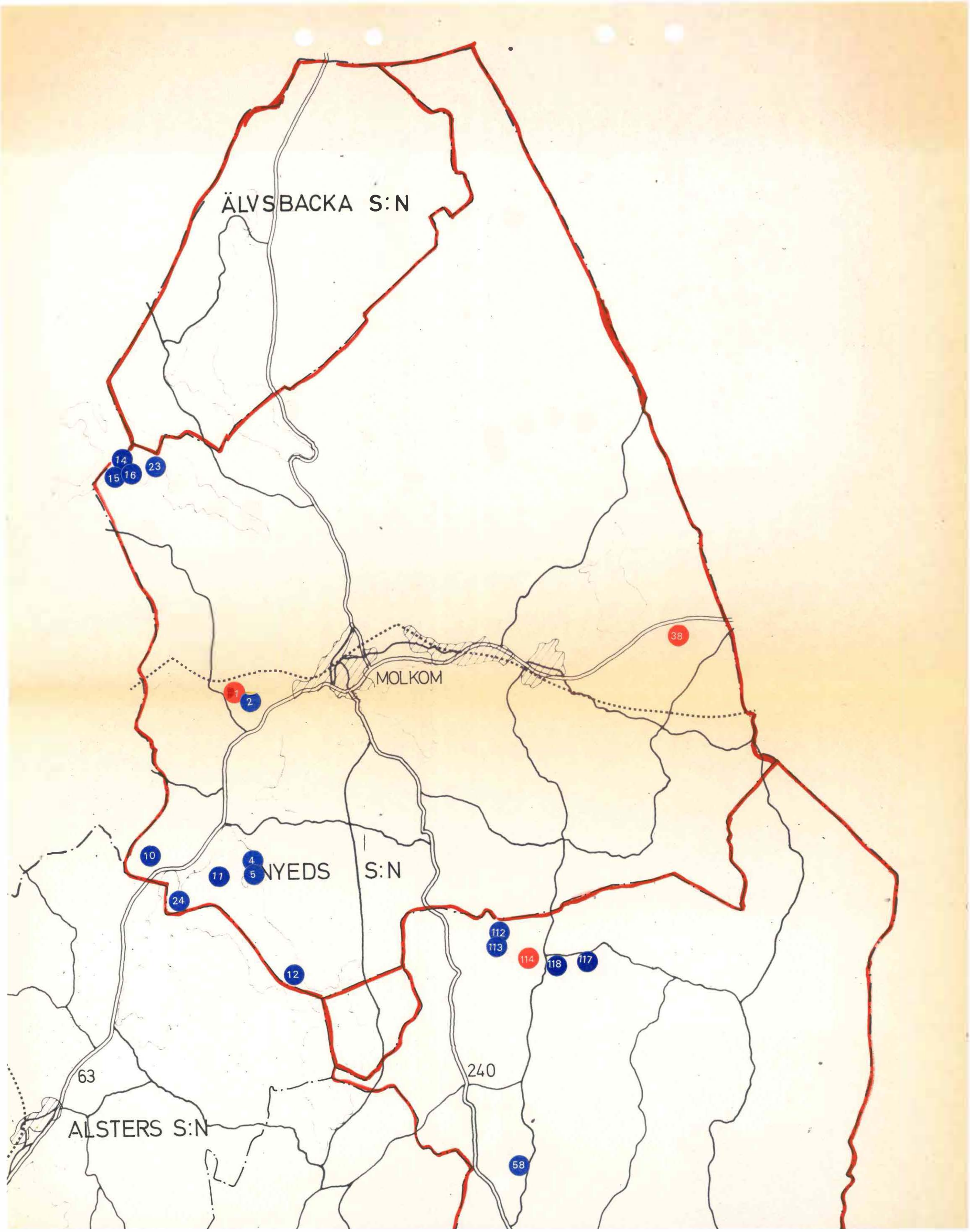
Vad man vet är att under den därpå följande perioden, järnåldern, skedde en klar bebyggelseförskjutning. Trots att antalet järnåldersboplatser inom kommunen endast är två, bägge i Nors socken, kan man av gravarnas belägenhet dra den slutsatsen att man av allt att döma bott på slätterna, dvs. de områden som fortfarande utgör kommunens centrala bygd. Sålunda finns ett flertal lämningar på Segerstadslätten, Gravaslätten, Norsslätten samt på Väseslätten vid sjön Panken. Man kan i dessa jordbruksbygder se en kontinuerlig bosättning fram till våra dagar och det är kanske därför så få säkra boplatser ännu hittats, då de överlagrats av senare bebyggelse. Man kan i detta sammanhang inte heller utesluta att många fornlämningar förstörts eller plöjts bort under de århundraden som gått sedan de anlades.

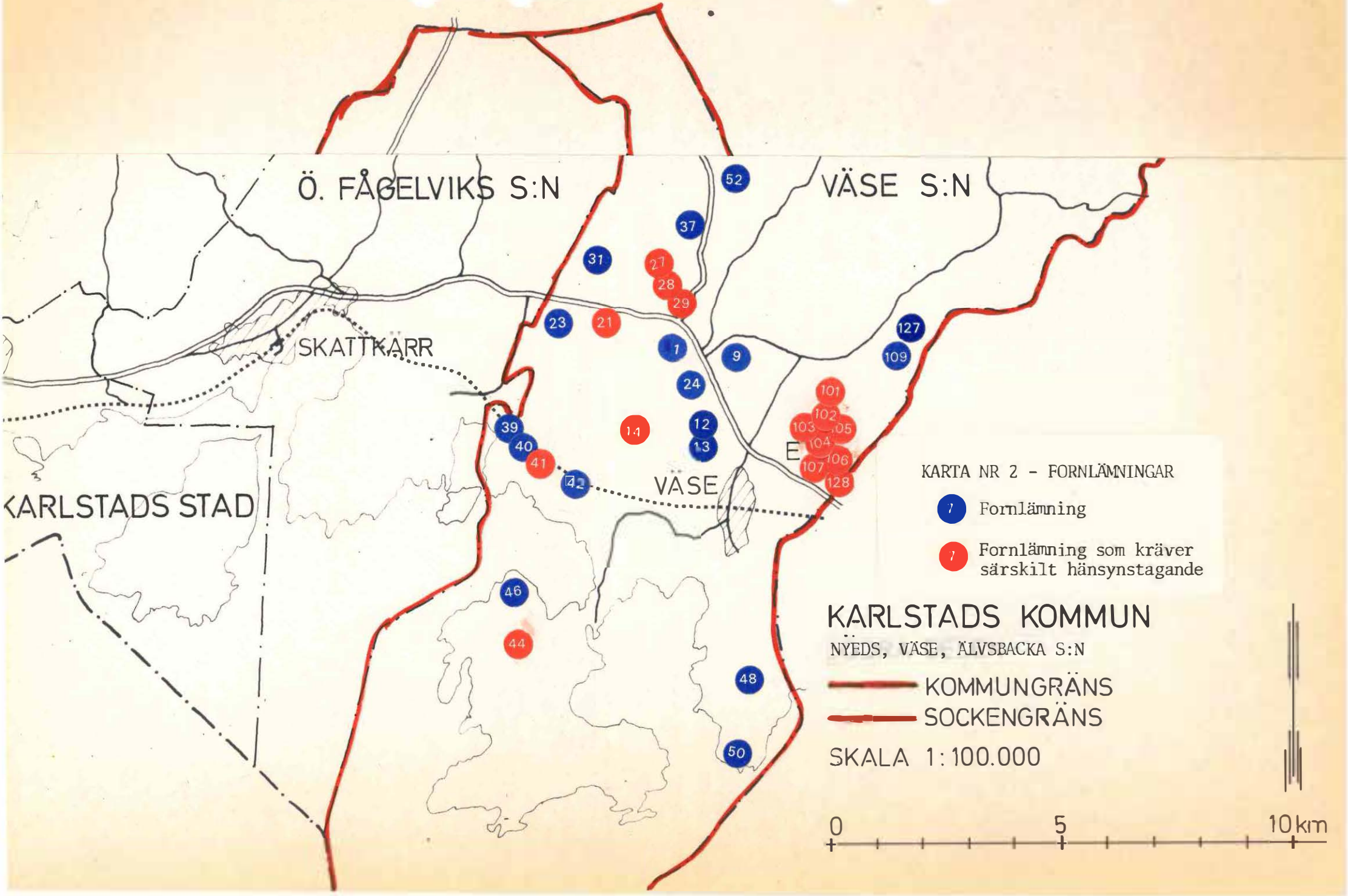
Järnåldersl**ämningarna**, som består av gravhögar, stensättningar och gravfält, ligger ofta på åkerholmar i direkt anslutning till åker och äng. Gravfälten har troligen utgjort begravningsplats för en intilliggande by eller gård.

Att jordbruk och boskapsskötsel inte varit den enda sysselsättningen vittnar de fångstgropar om som finns inom området. Groparna ligger dock glest i kommunens östra delar. Fångstgropsjakt förbjöds så sent som 1865, varför dessa gropar kan avspegla ett relativt sent jaktsätt.

Vid Riksantikvarieämbetets inventering av landsvägsbroar 1956 togs bron över Glumman i Söre i Väse (Väse socken fornlämning 57) upp såsom varande bro av framträdande kulturhistoriskt värde.

Värmlands museum har under flera år inom ramen för museets fornvårdsprogram och genom skogsvårdsstyrelsens försorg företagit i en del fall mycket omfattande röjningsarbeten kring ett flertal fornlämningar inom kommunen. De objekt eller områden med fornlämningar som på detta sätt tagits upp för fortlöpande tillsyn och skötsel är i första hand de, vilka här angetts kräva ett särskilt hänsynstagande.

ÄLVSBACKA S:N
MOLKOM
NYEDS S:N
ALSTERS S:N
63
240
14
15
16
23
1
2
38
10
4
5
11
24
12
112
113
114
118
117
58

Ö. FÅGELVIKS S:N
VÄSE S:N
SKATTKÄRR
KARLSTADS STAD
VÄSE
E
KARTA NR 2 - FORNLÄMNINGAR
Fornlämning
Fornlämning som kräver särskilt hänsynstagande
KARLSTADS KOMMUN
NYEDS, VÄSE, ÄLVSBACKA S:N
KOMMUNGRÄNS
SOCKENGRÄNS
SKALA 1:100.000
0
5
10 km

FÖRTECKNING ÖVER FÖRHISTORISKA LÄMNINGAR, FÅNGSTGROPAR, MILSTENAR, BROAR OCH HYTTRUINER M.M. I DELAR AV KARLSTAD KOMMUN

(Nummer i enlighet med Riksantikvarieämbetets fornminnesinventering 1962 och 1966).

Fornlämningar:

Nyeds socken:

Fornlämning 1
Krakerud 3:1
Karta: 11 D 1 f

11 rösen, 5-11 m diam, 0,5-1,25 m h. 3 av rösena har gravkistor ca 2 m långa och 0,5 m br. Kallmurade sidor. Flertal gropar i rösena. Kräver särskilt hänsynstagande. Dessa elva rösen ligger väl sammanhållna och torde väl kunna betecknas som ett rösegravfält, ett av de få i kommunen. Intressanta konstruktionsdrag i form av kallmurade sidor och gravkistor synliga finns i flera av rösena. Området är relativt lättillgängligt.

Fornlämning 2
Krakerud 3:1
Karta: 11 D 1 f

Röse, 6 m diam, 0,6 m h. Grop i mitten 2 m diam, 0,3 m dj.

Fornlämning 4
Getbol 1:8
Karta: 11 D 1 f

2 rösen, 8 m diam, 0,8 m h, i mitten grop 2 m diam, 0,5 m dj, resp. 9 m diam, 0,9 m h, grop i mitten 5 x 2 m dj.

Fornlämning 5
Södra Norum 1:7
Karta: 11 D 0 f

Röse, 9 m diam, 1 m h. Grop i mitten 4 m diam, 0,9 m dj.

Fornlämning 10
Getebol 1:8
Karta: 11 D 0 f

Röse, 7 m diam, 0,7 m h. Oregelbunden grop i mittpartiet 3,5 x 2 m, 0,3 m dj.

Fornlämning 11
Getebol 1:2
Karta: 11 D 0 f

Röse, 11m diam, 1,2 m h. Grop i mitten 3 m diam, 0,5 m dj. I V en rund grop, 1,25 m diam, 0,5 m dj.

Fornlämning 12
Bråxnäs 1:2
Karta: 11 D 0 g

Röse, 9 m diam, 0,9 m h. I mitten en grop 4 x 2,5 m, 0,5 m dj.

Fornlämning 14
Sund 1:2, 3, 4
Karta: 11 D 3 f

3 rösen, 10 m diam, 1,0 m h. 12 m diam, 2,0 m h resp. 15 m diam, 2,5 m h. Gropar.

Fornlämning 15
Sund 1:2, 3, 4
Karta: 11 D 3 f

Röse, 7 m diam, 0,7 m h. I mitten grop 1,5 x 1,1 m med kallmurad vägg i S, Ö.

Fornlämning 16
Norra Rådom 1:45
Karta: 11 D 3 f

Röse, 10 m diam, 0,5 - 1,0 m h. I rösets mitt en grop, 4 x 3 m, 0,2 m dj. 13 m kallmurad i V, N, Ö.

Fornlämning 23
Nordby 1:20
Karta: 11 D 3 f

2 rösen, 10 m diam, 1,2 m h. Grop i mitten 3 x 2 m, 0,6 m dj, resp. 5 m diam, 0,4 m h. I mitten en grop 2,5 m diam, 0,3 m dj.

Fornlämning 24
Getebol 1:30
Karta: 11 D 0 f

Rest av röse, ca 5 m diam, kantkedja i S, V, Ö.

Fornlämning 38
Mången 1:2
Karta: 11 D 2 i

5 rösen, 9, 8 och 5 m diam, 0,8 m, 0,6 och 0,5 m h. Gropar i mitten i de två största.

Kräver särskilt hänsynstagande. Dessa rösen är välbevarade och mycket karakteristiskt byggda i monumentalt läge på hög bergås. De är belägna i ett område av kommunen som helt saknar förhistoriska lämningar i övrigt.

Väse socken:

Fornlämning 1
Klockaregården 1:1
Karta: 10 D 7 h

Fångstgrop, 6 m diam. 1,0 m dj.

Fornlämning 9
Prästgården 1:1
Karta: 10 D 7 h

Gravfält, 40 x 30 m best. av 3 högar, 6-9 m diam, 0,6-1,0 m h. Mittgrop i största högen 3,5x2,5 m dj. 7 stensättn. 4-8 m diam, 0,2-0,5 m h.

Fornlämning 12
Lund 5:1
Karta: 10 D 7 h

Gravfält, 30x15 m, best. av 5 stensättningar 5-10 m diam, 0,2-0,7 m h, den största har kantkedja. Mittgrop.

Fornlämning 13
Lund 5:1, 1:58
Karta: 10 D 7 h

Gravfält, 25x20 m, best. av 5 stensättn. 5-8 m diam, 0,2-0,4 m h.

Fornlämning 14
Helgetorp 1:1
Karta: 10 D 7 h

2 stensättningar, 9 m diam, 0,5 m h resp. 11 m diam, 0,5 m h, gropig yta.

Kräver särskilt hänsynstagande. Dessa bägge stensättningar är mycket välbevarade och karakteristiska representanter för det samlade järnåldersområdet som finns runt sjön Panken med gravfält på Arnön och i Ve, runstenen vid Rör m.m. Stensättningarna är mycket lättillgängligt belägna med god utsikt mot sjön.

Fornlämning 21
Rör samf.
Karta: 10 D 8 h

Runsten, rödaktig granit 1,45 m h, 0,6 m br. Inskrift: "Vibiurn brupur sin".

Kräver särskilt hänsynstagande. Runstenen är en av Värmlands tre kända runstenar och är mycket lättillgängligt belägen vid parkeringsficka längs väg E 18.

Fornlämning 23
Rör 1:10
Karta: 10 D 7 h

Röse, 20 m diam, 0,6-1,0 m h.

Fornlämning 24
Lund 6:1
Karta: 10 D 7 h

Stenåldersboplats.

Fornlämning 27
Östra Ve 4:1
Karta: 10 D 8 h

Gravfält, 40x20 m, best. av 8 högar, 4-6 m diam, 0,4-0,6 m h. Mittgrop i samtliga, 1-2 m diam, 0,3-0,4 m dj.

Kräver särskilt hänsynstagande. Se nedan fornlämning nr 29.

Fornlämning 28
Östra Ve 4:1, 1:17
Karta: 10 D 8 h

Gravfält, 50x25 m, best. av 15 högar, 4-8 m diam, 0,4-0,7 m h. 2 högar har mittgrop 1,0 m diam, 0,2-0,3 m dj.

Kräver särskilt hänsynstagande. Se nedan nr 29.

Fornlämning 29
Västra Ve 1:1
Karta: 10 D 8 h

3 högar, 5 m diam, 0,5 m h, 6 m diam, 0,6 m h, resp. 8 m diam. 0,8 m h, kantränna.

Kräver särskilt hänsynstagande. Fornlämning 27 och 28 som är gravfält samt 29 som består av 3 högar är mycket karakteristiskt belägna och tillhör det samlade järnåldersområdet runt sjön Panken. Anläggningarna är mycket lättillgängliga.

Fornlämning 31
Rör 1:3
Karta: 10 D 8 h

2 rösen, 8 m diam. 0,5 m h, grop 2 m diam, 0,2-0,3 m dj. resp. 7 m diam, 0,4 m h.

Fornlämning 32
Torsgården 2:1, 3:1
Karta: 10 D 8 h

Gravfält, 80x60 m, best. av 1 hög och 9 stensättn. Av högen återstår bara kantpartier. 6 stensättn. 9-11 m diam, 0,3-0,6 m h. Övriga är 4-6 m diam, 0,2 m h.

Fornlämning 37
Torsgården 3:1
Karta: 10 D 8 h

Röse, 7 m diam, 0,5 m h. Gropig yta.

Fornlämning 39
Silkesta 1:36
Karta: 10 D 7 g

Röse, 10 m diam, 1,0 m h. Flera gropar 3-5 m diam, 0,2 m dj.

Fornlämning 40
Silkesta 1:37
Karta: 10 D 7 g

2 rösen, 6 m diam, 0,6 m h, grop i mitten. 1,5 m diam, 0,2 m dj. resp. 8 m diam, 0,9 m h.

Fornlämning 41
Ekholmen 1:8
Karta: 10 D 7 g

Gravfält, 80x40 m, best. av 5 rösen, 7-15 m diam, 0,6-1,7 m h, mittgropar i samtliga. Kallmurningar.

Kräver särskilt hänsynstagande. Anläggningen är kommunens enda rösegravfält och fyra av de fem rösena är påfallande stora och monumentala. Fornlämningarna ligger mycket väl samlade och kan lätt ses från varandra. Ett av rösena består av ett s.k. långröse, ett tämligen ovanligt objekt i länet. Flera av rösena har intressanta konstruktionsdrag såsom kallmurning.

Fornlämning 42
Silkesta 1:2 A
Karta: 10 D 7 h

Fångstgrop, 8 m diam, 0,7 m dj. Runt gropens Ö-S kanter en vall, 3 m br, 0,3 m h.

Fornlämning 44
Nolby 1:12
Karta: 10 D 6 g

Gravfält,-100x40 m, best. av 20 högar, 6-9 m diam, 0,7-1,0 m h, flera med fotränna, 0,4 m br 0,1 m dj.

Kräver särskilt hänsynstagande. Gravfältet är relativt välbevarat och är mycket lättillgängligt beläget intill bilväg.

Fornlämning 46
Nolby 1:12
Karta: 10 D 6 g

Röse, 6 m diam, 0,4 m h.

Fornlämning 48
Hultsberg 1:1, Mellanviken 1:1
Karta: 10 D 6 h

Fångstgrop, 8 m diam, 1,0 m dj.

Fornlämning 50
Hultsberg 1:1, Mellanviken 1:1
Karta: 10 D 6 h

2 rösen, 15 m diam, 1,5 m h. Mittgrop 5x2,5 m 0,8 m dj, resp. 8 m diam, 0,6 m h. Mittgrop 1,0 m diam, 0,3 m dj.

Fornlämning 52
Kleven 1:2
Karta: 10 D 8 h

Röse, 7 m diam, 0,5 m h. Kantkedja i S.

Fornlämning 58 — Stenåldersboplats.
Söre 1:5
Karta: 10 D 9 h

Fornlämning 101 — 2 rösen, stensättningsliknande, 5 m diam, 0,8 m h, resp. 6,5 m diam, 0,4 m h.
Prästgården 1:1
Karta: 10 D 7 i
Kräver särskilt hänsynstagande, vilket närmare motiveras i beskrivning av område Norra Mon.

Fornlämning 102 — 3 rösen, 7,5 m diam, 0,5 m h, 6 m diam, 0,3 m h, resp, 6,5 m diam, 0,5 m h. Ojämn yta.
Prästgården 1:1
Karta: 10 D 7 i
Kräver särskilt hänsynstagande, vilket närmare motiveras i beskrivning av område Norra Mon.

Fornlämning 103 — Gravfält, 45x15 m, best. av 5 stensättn. 4-6 m diam, 0,2-0,4 m h.
Prästgården 1:1
Karta: 10 D 7 i
Kräver särskilt hänsynstagande, vilket närmare motiveras i beskrivning av område Norra Mon.

Fornlämning 104 — 4 rösen, 4,5 m diam, 0,4 m h, 7,5 m diam 0,7 m h, 10 m diam, 1,2 m h, resp. 11 m diam, 1,0 m h. Mittgropar.
Prästgården 1:1
Karta: 10 D 7 i
Kräver särskilt hänsynstagande, vilket närmare motiveras i beskrivning av område Norra Mon.

Fornlämning 105 — Röse, 8,5 m diam, 0,8 m h, mittgrop, 2 m diam, 0,5 m dj.
Prästgården 1:1
Karta: 10 D 7 i
Kräver särskilt hänsynstagande, vilket närmare motiveras i beskrivning av område Norra Mon.

Fornlämning 106 — 2 rösen, 8,5 m diam, 0,7 m h. Mittgrop 1 m diam, 0,4 m dj. resp. 7,5 m diam, 0,6 m h.
Prästgården 1:1
Karta: 10 D 7 i
Kräver särskilt hänsynstagande, vilket närmare motiveras i beskrivning av område Norra Mon.

Fornlämning 107 — Röse, 11 m diam, 1,2 m h. Mittgrop, 5x3 m 1,2 m dj.
Prästgården 1:1
Karta: 10 D 7 i
Kräver särskilt hänsynstagande, vilket närmare motiveras i beskrivning av område Norra Mon.

Fornlämning 109
Lövåsen 1:3
Karta: 10 D 7 i

4 stensättningar, 4,5-5,5 m diam, 0,3 m h grop i en 0,5 m diam, 0,3 m dj. Ojämn yta.

Fornlämning 112
Barsjötorp 1:9
Karta: 11 D 0 h

Röse, 9 m diam, 0,9 m h. Mittgrop, 3 m diam, 0,6 m dj.

Fornlämning 113
Barsjötorp 1:9
Karta: 11 D 0 h

Röse, 7,5 m diam, 0,5 m h.

Fornlämning 114
Barsjötorp 1:9
Karta: 11 D 0 h

2 rösen, 12 m diam, 1,2 m h, mittgrop 2,5 m diam, 1 m dj, resp. 10 m diam, 1 m h, grop 0,6 m dj.

Kräver särskilt hänsynstagande. I norra delen av socknen finns främst låga anspråkslösa anläggningar där dessa två rösen tillhör de största.
Bägge är tämligen välbevarade anläggningar belägna på bergsparti i skogsmark. De är relativt lättillgängliga genom stig från bilväg.

Fornlämning 117
Barsjötorp 1:10
Karta: 11 D 0 i

2 rösen, 8,5-9,5 m diam, 0,6-0,8 m h. Mittgropar. 2 stensättningar, 7 m diam, 0,3-0,4 m h. Ojämn yta.

Fornlämning 118
Barsjötorp 1:7
Karta: 11 D 0 h

Röse, 7,5 m diam, 0,4 m h. Ojämn yta, fördjupningar, intill 1 m diam, 0,3 m dj. Kantkedja i S.

Fornlämning 127
Lövåsen 1:2
Karta: 10 D 7 i

Stensättning, 7,5 m diam, 0,4 m h.

Fornlämning 128
Norketorp 1:1
Karta: 10 D 7 i

Fångstgrop, 5 m diam, 2 m dj. Stensatta väggar, Övertorvad vall 2 m br, 0,5 m h.

Kräver särskilt hänsynstagande. En av kommunens största och djupaste fångstgropar, belägen på åkerholme i karakteristisk sluttning mot bäckfåra. Fångstgropen är byggd med påfallande kraftig vall och har kallmurade stensatta kanter.

ANLÄGGNINGAR SOM BÖR KONTROLLUNDERSÖKAS

Nyeds socken:

Fornlämning 17 — Område med odlingsrösen
Getebol 1:2, 1:4, 1:5 B
Karta: 11 D 1 f

Fornlämning 22 — Område med stenvall
Björklången 1:38 A, 1:38 B
Karta: 11 D 2 f

Fornlämning 37 — Ev. stenåldersboplats
Upperud 1:53
Karta: 11 D 2 g

Fornlämning 43 — Ev. stenåldersboplats
Duvenäs 1:14
Karta: 11 D 2 g

Fornlämning 45 — Röseliknande bildning
Molkom 1:59
Karta: 11 D 1 g

Väse socken:

Fornlämning 6 — Stensättningsliknande lämning ?
Åsen 1:6
Karta: 10 D 7 h

Fornlämning 7 — Stensättning, hög
Åsen 1:6
Karta: 10 D 7 h

Fornlämning 8 — Stensättningar ?
Prästgården 1:1
Karta: 10 D 7 h

Fornlämning 15 — Odlingsröse
Helgetorp 1:1
Karta: 10 D 7 h

Fornlämning 25 — Område med fornlämningsliknande lämningar
Prästgården 1:1
Karta: 10 D 7 h

Fornlämning 26 Lund 1:54 Karta: 10 D 7 h	Odlingsrösen
Fornlämning 30 Åtorp 1:2 Karta: 10 D 8 h	Ev. stenåldersboplats
Fornlämning 33 Klockaregården 1:1 Karta: 10 D 8 h	Odlingsrösen
Fornlämning 53 Kleven 1:3 Karta: 10 D 8 h	Röse?
Fornlämning 119 Viberg 1:21 Karta: 11 D 0 h	Förmodade rösen
Fornlämning 125 Lövåsen 1:2 Karta: 10 D 7 i	Röse och rösebottnar
Fornlämning 126 Lövåsen 1:2 Karta: 10 D 7 i	Stensättningar

Älvsbacka socken:

Fornlämning 1 Nordviken 1:13 Karta: 11 D 3 f	Röjningsröse
Fornlämning 2 Nästorp 1:2 Karta: 11 D 3 f	Område med röjningsrösen
Fornlämning 5 Östanås 1:1 Karta: 11 D 5 g	Röjningsrösen

MILSTENAR, MINNESSTENAR, BROAR OCH ANDRA LÄMNINGAR FRÅN HISTORISK TID, VILKA OCKSÅ ÄGER SKYDD ENLIGT FORNMINNESLAGEN

Nyeds socken:

Fornlämning 3 Getebol 1:8 Karta: 11 D 0 f	Vägmärke av järn, 0,3x0,02 m, 0,85 m h. Inskrift: "1/2 MIL". Postament av sten, 1,3x1,8 m, 1,5 m h.
Fornlämning 6 S. Rådom 3:146 Karta: 11 D 2 f	Vägmärke av järn, 0,25x0,03 m, 0,75 m h. Inskrift: "1/2 MIL". Postament av sten 1,7x1,7 m st, 1 m h.
Fornlämning 7 Rudsberg 1:7 Karta: 11 D 1 f	Vägmärke,av sten, gnejs, 0,7x0,35 m st, 1,4 m h. Inskrift: "TILL HÖGER ÅT DELLE & NORDSIÖ TORP. TILL WENSTER ÅT PRESTEGÅRDEN".
Fornlämning 8 Krakerud 4:1 Karta: 11 D 1 f	Vägmärke, best. av fundament av sten, 1,6x1,6 m st, 1,2 m h.
Fornlämning 9 Getebol 1:2 Karta: 11 D 1 f	Vägmärke av järn, 0,3x0,05 m st, 0,8 m h. Inskrift: "1/4 MIL". Postament av sten, 1,5x1,5 m.
Fornlämning 13 Södra Rådom 3:36 Karta: 11 D 1 f	Postament till vägmärke, 1,7x1,7 m st, 0,8 m h.
Fornlämning 18 Hedås Karta: 11 D 1 h	Vägmärke av järn, 0,3x0,05 m st, 0,95 m h. Inskrift: "1/4 MIL". Postament av sten, 1,5x1,5 m st, 1,3 m h.
Fornlämning 19 S. Rådom 3:54 Karta: 11 D 2 f	Vägmärke, av sten, 0,8x0,15 m st, 1,3 m h. Inskrift: "TILL WENSTER ÅT N. RÅDOM & MÖLN- BAKA TILL HÖGER ÅT ÄNGORNA 1853. MA.S."
Fornlämning 20 Ed 1:4 Karta: 11 D 1 g	Vägmärke av järn, 0,2x0,05 m st, 1 m h. Inskrift: "1/2 MIL". Postament av sten, 1,7x1,7 m st, 1,1 m h.
Fornlämning 21 Alsterstorp 1:3 Karta: 11 D 2 i	Vägmärke av sten, gnejs, 0,9x0,2 m st, 1,5 m h. Inskrift: "R Å SKILNAD MELLAN NYED OCH FERNEBO BERGSLAGER".

Fornlämning 26
Hulteby 2:1
Karta: 11 D 2 g

Vägmärke, sten, 0,35x0,05 m st, 1,2 m h. Inskrift: "G III S G V KONUNG 1 MIL IAH L. HÖFDINGE ÅR 1773". Postament av sten, 1,5x1,5 m st, 0,6 m h.

Fornlämning 27
Borserud 2:1
Karta: 11 D 2 h

Vägmärke, järn, 0,3x0,04 m st, 0,75 m h. Inskrift "1/4 MIL". Postament av sten, 1,4x1,4 m st.0,5 m

Fornlämning 28
Spätterud 1:18
Karta: 11 D 2 i

Postament till vägmärke av järn 1,5x1,5 m st, 1 m h.

Fornlämning 29
Reparetorp 1:5
Karta: 11 D 2 h

Postament till vägmärke, järn, 1,4x1,4 m st, 0,9 m h.

Fornlämning 31
Upperud 1:2
Karta: 11 D 2 g

Vägmärke, gnejs, 1x0,2 m st, 1,9 m h. Inskrift: "TILL HÖGER ÅT BRATTFORS TILL WENSTER ÅT STENÅSEN 18 34".

Fornlämning 32
Upperud 1:2
Karta: 11 D 2 g

Vägmärke, järn, 0,3x0,05 m st, 1 m l. Inskrift: "1/2 MIL". Postament av sten, 1,7x1,7 m st. 1 m h.

Fornlämning 33
Krakerud 1:22
Karta: 11 D 2 g

Vägmärke, järn, 0,3x0,05 m st, 0,8 m h. Inskrift: "1/4 MIL". Postament av sten, 1,5x1,5 m st, 1,05 m h.

Fornlämning 35
Lindfors 1:5
Karta: 11 D 2 h

Slagghögar efter Mångshyttan. Gammal dammbyggnad Ö om hyttplatsen.

Fornlämning 39
Tjärn 1:4
Karta: 11 D 2 g

Rest, av Tjärnhyttan. Grunden till hyttan. Slagg förekommer.

Fornlämning 40
Föske 1:34
Karta: 11 D 3 g

Vägmärke, järn, 0,3x0,05 m st, 0,8 m h. Inskrift: "1/4 MIL". Postament av sten, 1,6x1,6 m st, 0,9 m h.

Fornlämning 41
Råglanda 1:11
Karta: 11 D 3 g

Postament till vägmärke, järn, 1,5x1,5 m st, 1 m h.

Fornlämning 42
Östra Acksjön 3:1, Nyed 1:4
Karta: 11 D 3 g

Rest. av Acksjöhyttan. Inom ca 20x15 m finns grundstenar intill 2,0 m höga.

Väse socken:

Fornlämning 2 Klockaregården 1:1 Karta: 10 D 7 h	5 husgrunder och rester efter igenrasad källare.
Fornlämning 5 Klockaregården 1:1 Prästgården 1:1 Karta: 10 D 7 h	Slagen bro, 14 m l, 6 m br, på sidorna 10 stenpelare, 0,9 m h. Valvet har 9 m diam, av tuktade granitblock.
Fornlämning 10 Prästgården 1:1 Karta: 10 D 7 h	Milstolpe, kalksten, 1,03 m h, 0,44 m br, Inskrift: "1/2 MIL 1767". Postament, kallmurat, 1,9x1,9 m, 0,7 m h.
Fornlämning 17 Hammar 1:31 Karta: 10 D 7 h	Namnsten, röd granit, 0,42 m h, 0,45 m br. Reliefbild av gården Hammar, därunder namnet "HAMMAR".
Fornlämning 18 Karsvalla 1:25 Karta: 10 D 7 h	Milstolpe, kalksten, 0,63 m h, 0,32 m br. Inskrift: "MIL 1767". Postament, 1,9x1,9 m h, kallmurat.
Fornlämning 20 Rör 1:10 Karta: 10 D 8 h	Milstolpe, kopia, gjuten i betong, 1,18 m h. 0,4 m br. Inskrift: "AF I MIL 1767". Postament, kallmurat 1,75x1,75 m, 0,8 m h.
Fornlämning 22 Rör 1:4 Karta: 10 D 8 h	Milstolpe, kalksten, 1,44 m h, 0,57 m br. Inskrift: " AF I MIL IAH 1767". Postament, kallmurat, 1,8x1,8 m, 0,8 m h.
Fornlämning 34 Torsgården 3:1 Karta: 10 D 8 h	Milstolpe, kalksten, 0,97 m h, 0,22-0,38 m br. Inskrift: "1/4 MIL 1767". Postament, kallmurat, 1,6x1,6 m, 1,1 m h.
Fornlämning 45 Nolby 1:12 Karta: 10 D 6 g	Kolbotten, 17 m diam, kupig form, 1,0 m h. Runt kolbottens Ö-S-V-NV kanter är ett dike grävt, 1,0 m br, 0,3 m dj.
Fornlämning 47 Faxstad 1:12 Karta: 10 D 6 g	2 kolmilor som inte är urrivna utan helt kol finns kvar på platsen.
Fornlämning 51 Prästgården 1:1 Karta: 10 D 7 h	Minnessten, kallad Kyrkoherdestenen, plant liggande, 3,6x2,55 m, Inskription.

Fornlämning 54
Kleven 1:3
Karta: 10 D 8 h

Tjärbränningssten, 0,65x0,55 m, med hål, och 4 skåror, 15 cm l.

Fornlämning 55
Söre 1:57
Karta: 10 D 8 h

Sten, granit, 0,9x0,6 m. Räfflor på de plana sidorna.

Fornlämning 56
Sandbacken 1:1
Karta: 10 D 8 h

Milstolpe, kalksten, 1,17 m h, 0,43 m br. Inskrift: "1/2 MIL 1767". Postament, kallmurat, 1,6x1,6 m, 0,6 m h.

Fornlämning 57
Söre 1:38, Kärr 1:2
Karta: 10 D 8 h

Slagen bro, 25 m l, 4,5 m br. Valvet 5 m br. 2 m h, hälliknande stenar. Stenpelare med järnräck.
Kräver särskilt hänsynstagande, vilket närmare motiveras i kapitel Fornlämningar.

Fornlämning 59
Glumserud 4:24 A
Karta: 10 D 9 h

Inristning i berg, best. av en cirkel och därifrån utgående streck. Cirkeln 10,5 cm diam och strecken 10-11 cm l, 0,5 m dj.

Fornlämning 62
Västanå 1:2
Karta: 10 D 9 h

Milstolpe, kalksten, 1,06 m h, 0,36 m br. Inskrift: "1/4 MIL 1767". Postament, kallmurat, 1,6x1,6 m, 1,1 m h.

Fornlämning 63
Snaversrud 1:5
Karta: 10 D 9 h

Milstolpe, kalksten, 1,2 m h, 0,47 m. Inskrift: "1/2 MIL 1767". Postament, kallmurat, 1,6x1,6 m, 1,0 m h.

Fornlämning 111
Ölmskog 1:2
Karta: 10 D 8 i

Milstolpe, kalksten, 1,33 m h, 0,5 m br. Inskrift: "1/4 MIL". Postament av sten, kallmurat, 1,8x1,8 m, 0,7 m h.

Fornlämning 115
Tågås 1:16
Karta: 11 D 0 h

Milstolpe, kalksten, 0,9 m h, 0,4 m br. Inskrift: "1/1 MIL 1767". Postament av sten, kallmurat, kvadratiskt.

Fornlämning 116
Tågåstorp 1:15
Karta: 11 D 0 h

Gränssten, gråsten, 1,45 m h, 0,85 m br. Inskrift: "Råskillnad mellan Nyeds bergslag och Väse härad". Postament av sten, kallmurat 1,8x1,8 m.

Fornlämning 120
Öna 1:2
Karta: 10 D 8 j

Milstolpe, kalksten, 1,2 m h, 0,5 m br. Inskrift: Adolf Fredriks namnskiffer "1 MIL IAH 1767". Postament av sten, kallmurat, kvadratiskt.

Fornlämning 121
Åsen 1:12
Karta: 10 D 8 j

Milstolpe, kalksten, 1 m h, 0,43 m br. Inskrift: "1/4 Mil 1767". Postament av sten, kallmurat, kvadratiskt, 1,6x1,6 m.

Fornlämning 123
Nygård 1:4
Karta: 11 D 0 j

Källa, kallad "Nygårdskällan", 10x6 m, 0,6 m djup.

Fornlämning 130
Bäckelid samf.
Karta: 11 D 1 j

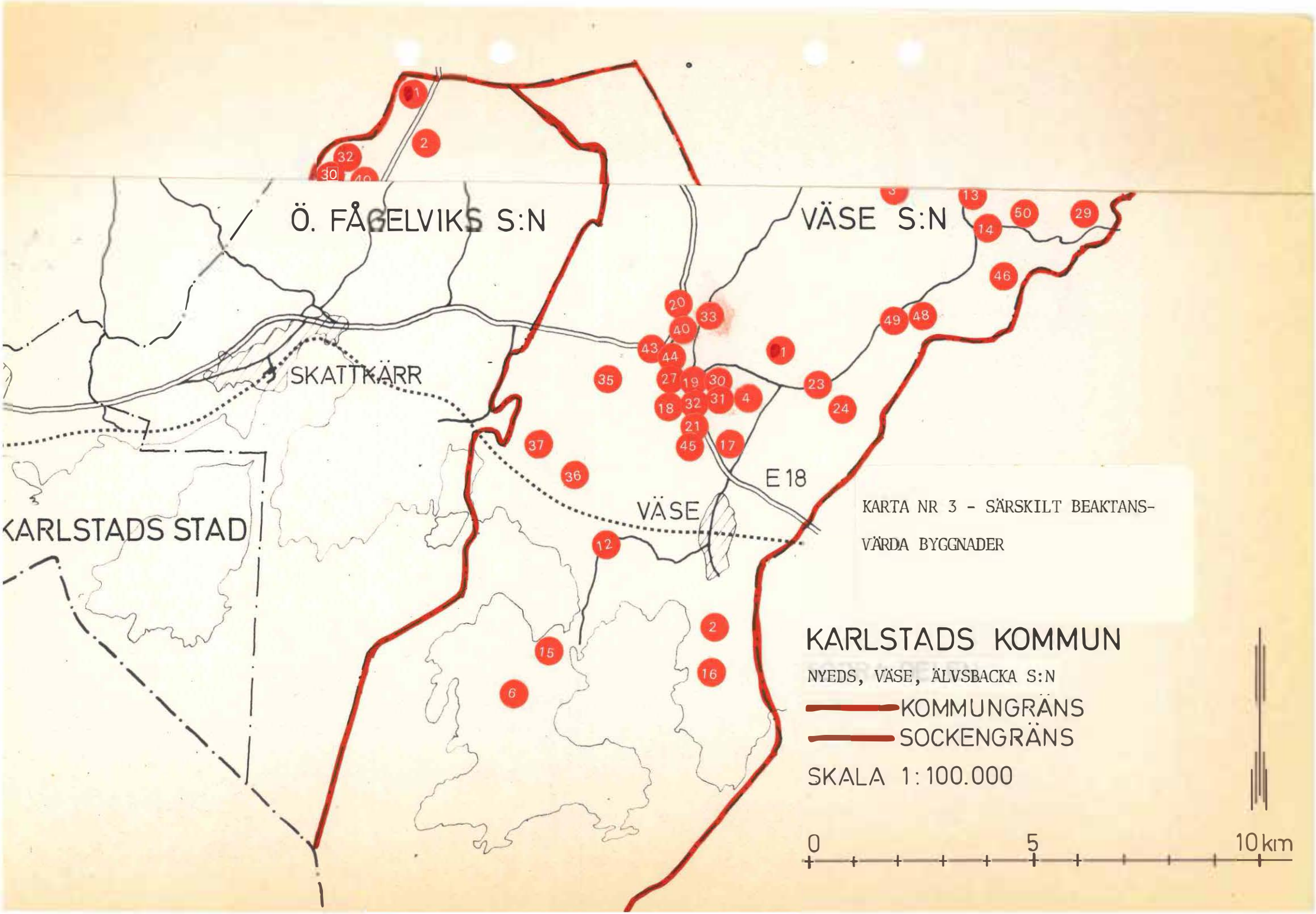
Stenbro, 8,5 m l, 4,5 m br, 3 m h. Ett spann. Byggd av tuktade stenar, räcke av stenstolpar.

Fornlämning 131
Lemarken 1:1
Karta: 11 D 0 j

Stenbro, 1 m l. 4,5 m br, 4,5 m h. Ett spann. Byggd av tuktade gråstenar, räcke av stenstolpar.

Fornlämning 132
Tågåstorp 1:15
Karta: 11 D 0 h

Milstolpe, av sten. Stenen står på postament.

Ö. FÅGELVIKS S:N
VÄSE S:N
SKATTKÄRR
KARLSTADS STAD
VÄSE
E 18
KARTA NR 3 - SÄRSKILT BEAKTANS-
VÄRDA BYGGNADER
KARLSTADS KOMMUN
NYEDS, VÄSE, ÄLVSBACKA S:N
KOMMUNGRÄNS
SOCKENGRÄNS
SKALA 1:100.000
0
5
10 km

ÄLVSBACKA S:N

MOLKOM

NYEDS S:N

ALSTERS S:N

63

240

NYEDS SOCKEN:

I Ambjörbyn 1:12 Sanna
Karta: 11317

Samlingshus. 1½-plans vinkelbyggt trähus med faluröd liggande fasspåntpanel och plåttäckt tak. Huset har småspröjsade fönster. De originella fönsteromfattningarna bildar en list med rutmönster ovanför fönstret. I gavelspetsen sitter en dekoration i form av en lyra. Föreningshuset byggdes år 1909 av Sanna byggnadsförening och utvidgades 1934.

2 Ambjörbyn 1:13
Karta: 11316

Stuga. Envånings liten timrad stuga med faluröd lockpanel och tak av skiffer. Enkel sexkantig verandaingång med dubbeldörr.

3 Ambjörbyn 1:18
Karta: 11316

Hela gården. Tvåvånings manbyggnad av timmer med faluröd locklistpanel och tegeltak. Byggnaden har en ovanligt välbevarad glasveranda med prydande lövsågerier. Samlad gårdsbildning med diverse ekonomibyggnader.

4 Backa 2:3
Karta: 11326

Ålderdomshem. Stor tvåvånig huvudbyggnad av tegel från 1928. Huset är uppfört i nyklassicistisk stil med två portaler på framsidan, burna av kolonner, markerade hörnpilastrar, halvcirkelformade takkupor och på baksidan kolonnburna balkonger Till anläggningen hör ett flertal olika byggnader: bostadshus, sjukhem, garage, bårhus samt diverse ekonomibyggnader till det tillhörande jordbruket. Störst kulturhistoriskt intresse har huvudbyggnaden med sina två flyglar.

5 Bergstorp 1:2
Karta: 11306

Hela gården. Mindre timrad manbyggnad från 1800-talets slut, klädd med faluröd locklistpanel och täckt med tegeltak. Huset har en välbevarad snickarglädjeveranda. Till gården hör stall från 1863 samt ladugård, loge och två magasin från 1900-

talets början. Den täta gårdsbildningen med omgärdande skigärdsgårdar ger gården ett speciellt kulturhistoriskt värde.

6 Bergstorp 1:4
Karta: 11306

Hela gården. Tvåvånig knuttimrad manbyggnad, enligt uppgift från 1850. Byggnaden har faluröd locklistpanel och tegeltak. På gården finns ett välbevarat timrat litet magasin och en gammal tvättstuga med järnskorsten. Fin gårdsbildning med flera äldre ekonomibyggnader.

7 Björketorp 1:36 N.Björketorp
Karta: 11326

F.d. torp. Knuttimrad mindre stuga med faluröd locklistpanel och tegeltak. Ekonomibyggnader av äldre datum men tämligen förfallna.

8 Borserud 1:26
Karta: 11327

Borseruds missionshus. Huset är från sekelskiftet 1900, uppfört av resvirke (=stående timmer) med faluröd panelklädsel och tegeltak. De stora och upptill spetsiga fönstren i kyrksalen är ett typiskt kännetecken på ett missionshus.

9 Borserud 1:125 o 3:1
Blombacka bruk
Karta: 11327

Kraftstation. Mindre tegelbyggnad av rött tegel med skiffertak, från omkr. 1920. Byggnaden har en medveten arkitektonisk utformning med ett större torn och två mindre hörntorn, vita blinderingar och valmat, lätt utsvängt pagodtak. Kraftstationen ligger mitt bland industribyggnaderna på Blombacka bruk. Dessa är av mycket varierande ålder och karaktär, dock i regel från 1900-talets mitt och förra hälft.

10 Borserud 3:4 Stenbacka
Karta: 11327

Villa. Tvåvånig träbyggnad med rödmålad panel på olika ledd, vitt listverk och tegeltak. Taket är högt och brutet med avlånga takkupor. En typisk villa i nationalromantisk stil från 1900-talets första årtionden.

11 Borserud 3:5, Högåsen 1:1
Högåsens gård
Karta: 11327

Större gård. Timrad större manbyggnad med gulmålad liggande fasspåntpanel och tegeltak. Sin nuvarande utformning fick huset vid en ombyggnad 1875. Huset har utskjutande frontespiser på fram- och baksidan. Runt hela fasaden går under taksprånget en markerad list. På ena kortsidan finns en äldre snickarglädjeveranda, på den andra en nyare veranda med balkong. Till gården hör bl.a. en ladugård av sten, en timrad stallänga, vagnslider och en äldre lillstuga.

12 Borserud 3:21 N.Amerika,
Kartkullen
Karta: 11327

F.d. arbetarbostäder. Tre likadana hus av rött tegel med tegeltak, byggda 1912-14. Husen har verandor och balkonger av trä. Varje hus har rymt sex lägenheter om ett rum, kök och hall, fördelade på två våningar. De tre husen med sin likartade, rätt speciella tegelarkitektur bildar en väl sammanhållen enhet.

Borserud 3:26 Markerad på kartan. Tveksamt.

13 Duvenäs 1:4
Karta: 11326

Hela gården. Timrad manbyggnad från 1850-talet, uppförd i 1½ plan med faluröd locklistpanel och plåttak. Byggnaden är prydd med omsorgsfullt arbetade lövsågerier, enligt uppgift utförd av fryksdalingar. Den har en något vanprydande tillbyggnad. Timrad f.d. tvättstuga med faluröd locklistpanel och plåtklätt mångåstak. Äldre timrad stallänga samt ladugård av tegel från 1900-talets början. Enhetlig äldre gårdsbildning som breder ut sig på ömse sidor om landsvägen.

14 Duvenäs 1:19, 1:22
Karta: 11326

Manbyggnad. Knuttimrad större manbyggnad i två plan med faluröd locklistpanel och tegeltäckt mångåstak. Huset uppges vara byggt 1830. Övervåningens balkongdörr passar mindre väl ihop med denna karakteristiska värmlandsgård.

15 Ed 1:5 Edeskogen
Karta: 11316

F.d. bondgård. Knuttimrad manbyggnad från 1888 med faluröd locklistpanel och tegeltak. Huset har veranda och en uddkant av lövsågerier runt taklisten.

16 Ed 1:28 Edet
Karta: 11316

Bondgård. 1½-plans manbyggnad från 1923. Huset är uppfört av resvirke med faluröd locklistpanel och tegeltak. Framfasaden är symmetrisk med frontespis, veranda och balkong mitt fram. Runda och halvcirkelformade fönster pryder fasaden. En mycket tidstypisk manbyggnad. Till gården hör ladugård och loge från 1916/1890 med utrymme för tröskvandring på baksidan, ett timrat magasin och ett litet lågt bryggghus av timmer, alla rödmålade.

17 Fageråshöjd 1:37
Karta: 11318

F.d. jordbruk, nu sommarställe. 1½ vånig timrad manbyggnad med faluröd locklistpanel och tegeltak. Huset har en vacker dörr och dörromfattning med gamla enkla stentrappsteg framför, och en liten frontespis. Särskilt iögonenfallande är de påkostade halvcirkelformade fönstren med apelsinklyftsrutor och trekantiga omfattningar.

18 Fageråshöjd 1:87
Karta: 11318

Hela gården. Tvåvånig knuttimrad manbyggnad med mångåstak, enligt uppgift flyttad till platsen 1860. Huset har faluröd locklistpanel, tegeltak och järnskorsten. Verandan är ny (1960). Till gården hör ett flertal äldre ekonomibyggnader: magasin (senare tillbyggt), stall + loge (1903/1870) och ladugård delvis i sinnersten (1905).

19 Fasterud 1:19
Karta: 11317

F.d. skola. Vinkelbyggt skolhus av vitputsat tegel med tegeltak, byggt 1923. Exteriören är väl bevarad. Skolan lades ned 1965.

20 Fasterud 1:25
Karta: 11317

Bostadshus. Vinkelbyggt trähus med faluröd liggande fasspåntpanel och tegeltak. Utpräglad sekelskiftesstil med glasveranda, halvvåningsfönster och strålformade vita snickerier i ena gavelspetsen.

21 Forsnäs 1:17 Lindfors gård
Karta: 11327

Bruksherrgård. Tvåvånig timrad manbyggnad med faluröd panelklädsel och skiffertak, från 1868. Entréutformningen med balkong är nyare. Manbyggnaden har en 1½vånig knuttimrad flygel med röd panel och tegeltak, samt halvcirkelformade överfönster. Den är av ungefär samma ålder som manbyggnaden. Till fastigheten hör diverse äldre byggnader samt flera nyare ekonomibyggnader. Störst intresse har mangården med huvudbyggnad och flygel.

22 Färnsviken 1:40
Karta: 11336

F.d. torp. Timrad stuga från 1870-talet i 1½ plan med faluröd locklistpanel och tegeltak. Byggnaden har en välbevarad glasveranda och lövsågade fönsterfoder.

23 Färnsviken 1:47 Örtensborg
Karta: 11336

Manbyggnad. Större trävilla från 1918 med ljusmålad spåntad panel och tegeltak. Med sitt höga valmade tak, sitt system av små tillbyggda flyglar och sina trädekorationer imiterande sandstensinläggningar, är huset tydligt inspirerat av fransk palatsarkitektur.

24 Föske 1:34
Karta: 11336

Missionshus. Träbyggnad från 1925 i ett plan med faluröd locklistpanel och tegeltak. Församlingssalen som är väl bibehållen har höga spetsbågiga fönster och en liten utbyggd absid. Ett karakteristiskt missionshus från 1920-talet.

25 Gaperud 1:10
Karta: 11306

Bondgård. 1½ vånig knuttimrad manbyggnad med faluröd locklistpanel och skiffertak, enligt uppgift från omkr. 1860. Huset har fint utformade fönsterfoder. Anmärknings-

värda är också de påkostade fönster- och dörromfattningarna på stallbyggnaden.

26 Gaperud 1:20
Karta: 11306

Boningshus. Timrad stuga med faluröd locklistpanel och tegeltak. Huset har utsågade fönsterfoder, snicksglädjeveranda och en fin tegelskorsten med detaljrik utkragning.

L6A Gaperud 1:41
Boningshus Mangård på loftan.

27 Gällserud 1:2
Karta: 11317

Hela gården. Knuttimrad 1½-vånig manbyggnad med faluröd panel och tegeltak, enligt uppgift från 1850. Fönstren är utbytta till moderna tvåluftsfönster, men i övrigt är byggnadens gamla karaktär bevarad. Gården är speciell genom sina många bevarade ålderdomliga uthus; timrade hus som redskapsbod, stall, bastu, smedja, brygghus och ladugård plus ytterligare några trähyggnader. Några av husen ligger tätt på ömse sidor om vägen. Många av dem har i sig kulturhistoriskt intresse genom sin ålder och sitt oförändrade utseende.

28 Hedås 1:90
Karta: 11317

F.d. lanthandel. Tvåvånig timrad byggnad med faluröd locklistpanel och tegeltak med avvalmade gavelspetsar. I bottenvåningen finns ett utrymme för affär med två stora skyltfönster. Övervåningen är påbyggd omkr. 1920.

29 Hedås 1:112
Karta: 11317

Boningshus. Liten tvåvånig knuttimrad enkelstuga med faluröd lockpanel och tegeltak. Huset är av ålderdomlig karaktär med liten takvinkel och åstak samt halvcirkelformat gavelfönster. Det utbyggda entrépartiet är av något yngre datum.

30 Hedås 1:125 m.fl.
Karta: 11317

Boningshus. Tvåvånig timrad manbyggnad med faluröd panelklädsel och tegeltak. På framsidan har byggnaden en utsmyckad veranda. Huset ligger omgivet av en uppvuxen trädgård och diverse ekonomibyggnader, somliga tyvärr förfallna.

31 Hedås 1:126
Karta: 11317

Hela gården. 1½ vånig timrad manbyggnad med gulmålad liggande fasspåntpanel och plåttak. Huset är uppfört 1890 och mycket tidstypiskt med sin fina panelbehandling - obs. de små romberna ovanför den avdelande fasadlisten - och glasveranda.

32 Hedås 1:129
Karta: 11317

Hela gården. Tvåvånig timrad manbyggnad med faluröd lockpanel och tegeltak. På framsidan veranda och balkong från omkr. 1920-talet. Till gården hör flera äldre timrade ekonomibyggnader: magasin, brygghus och loftgångsbod. Byggnader med loftgång är mycket sällsynta i dessa sydliga delar av Värmland.

33 Hedås 1:132 Krön
Karta: 11317

F.d. bondgård. Boningshus av trä från 1929 i 1½ plan med faluröd locklistpanel och tegeltak. En tidstypisk och välbevarad byggnad med veranda och liten takkupa. Ekonomibyggnader från 1900-talets början.

34 Hedås 1:133
Karta: 11317

Manbyggnad och äldre ekonomibyggnader. Tvåvånig knuttimrad manbyggnad med faluröd panelklädsel och plåttak. Timrat magasin, brygghus och ladugård av tegel. En typisk tvåvånig enkelstuga.

35 Hulteby 2:1
Karta: 11326

Prästgård. 1½ vånig knuttimrad manbyggnad med vit liggande fasspåntpanel och skiffertäckt mångåstak. Byggnaden är uppförd 1712, enligt uppgift på den gamla vindflöjeln som dåvarande kyrkoherden Axel Noreen lät sätta upp. Den liggande panelbeklädnaden är dock modernare. Till prästgården hör en knuttimrad s.k. tiondebod med faluröda väggar och tegeltäckt mångåstak, samt garage m.m. På den angränsande arrendegården finns ett stort trevånigt magasin från 1700-talet. Prästgården och de två beskrivna magasinen har alla stort kulturhistoriskt värde.

36 Hulteby 2:20 Sandbäcken
Karta: 11320

F.d. torp. Liten knuttimrad stuga med faluröd lockpanel och tegeltäckt mångåstak. Äldre knuttimrad och rödmålad gavelbod med tegeltak.

37 Hulteby 4:28
Karta: 11327

Hela gården. Tvåvånig knuttimrad manbyggnad med faluröd lockpanel och skiffertak. F.d. ladugård av gråsten, tegel och timmer. Gammalt brygghus, f.d. bostad, av enkelstugetyp, envånig knuttimrad med mångåstak. Stall av timmer och ladugård av tegel.

38 Hökebrohammar 1:12
Karta: 11327

Skola. Vinkelbyggt trähus med liggande fasspåntpanel och tegeltak, från 1900-talets början. Till skolan hör en äldre uthuslänga. Skolan har på senare år kompletterats med en ny skolbyggnad.

39 Jonsbyn 1:7 Torpet
Karta: 11336

Hela gården. 1½ vånigt boningshus av timmer med faluröd locklistpanel och tegeltak, byggt 1870. Huset har vackra trekantiga och romboida halvvåningsfönster och enkel snickarglädjeveranda. Liten knuttimrad stuga med breda vindskivor och åstak. Timrade stall- och ladugårdsbyggnader från omkr. 1870. Själva ladugårdsdelen är dock mycket ovanlig eftersom den är murad med vedklabbar i bruk. Det vore önskvärt att några ladugårdar av denna sällsynta typ kunde bevaras.

40 Jonsbyn 1:24
Karta: 11336

Hela gården. Tvåvånig knuttimrad manbyggnad med faluröd panel och skiffertak. Huset är av ålderdomlig typ med små fönster åstak, breda vindskivor och trekantigt omfattade små halvcirkelformade fönster i gavlarna. Till gården hör ett knuttimrat falurött magasin av ålderdomligt och välbevarat slag. Även garaget är en äldre timrad byggnad.

41 Jonsbyn 1:28
Karta: 11336

Gårdsbildningen. Samlad gårdsbildning med en rad äldre ekonomibyggnader. Den tvåvåniga manbyggnaden av traditionell värmländsk typ är tyvärr ganska förändrad med dörrar, fönster och en tillbyggnad. Gammal, delvis timrad smedja med mångåstak och järnskorsten. Timrat stall från 1794. Äldre ladugårdsbyggnad med fähusdel av sten från 1910 samt bevarad tröskvandring. Litet knuttimrat spannmålsmagasin. Timrat vagnslider, hönshus och garage samt källarbyggnader. Alla ekonomibyggnaderna är enhetligt utformade med faluröda träväggar och tegel- eller i vissa fall, plåttak.

42 Krakerud 1:37 Krakeruds gård
Karta: 11316

Hela gården. Större manbyggnad från 1907 av timmer och resvirke. Huset är klätt med fasspåntpanel samt gulmålat och täckt av skiffertak. Vid inventeringstillfället var den gamla inredningen med kakelugnar och vackra snickerier kvar. Huset har två flyglar av äldre datum. Särskilt bak- och drängstugan är av ålderdomlig karaktär med låga väggar och mångåstak.

43 Krakerud 2:1
Karta: 11325

Banvaktsstuga. Litet vinkelbyggt trähus med faluröd liggande fasspåntpanel. I gavelfälten vit locklistpanel med lövsågad uddkant och högst upp i gavelspetsarna fint utsågade ornament. Banvaktsstugan ligger invid Bergslagernas Järnväg som går mellan Göteborg och Falun. Sträckan genom Nyed öppnades för trafik 1876.

44 Krakerud 1:34
Karta: 11316

Bondgård. 1½ plans timrad manbyggnad från 1878 med faluröd locklistpanel och skiffertak. Huset har en mycket ovanlig utformning med framskjutande entréparti och ett sexkantigt fönsterförsett litet utkikstorn mitt på taknocken.

45 Mosserud 1:30
Karta: 11315

Bondgård. Tvåvånig timrad manbyggnad med faluröd locklistpanel och skiffertak, enligt uppgift från 1804. Till gården hör diverse ekonomibyggnader, däribland en gammal knuttimrad källarstuga med tegeltäckt åstak och faluröd locklistpanel. Stugan har använts som skolsal.

46 N.Norum 3:1 Norums gård
Karta: 11316

F.d. järnbruk, anlagt omkr. 1630 och nedlagt 1873. Två knuttimrade flygelbyggnader med faluröd lockpanel och skiffertak, uppförda 1821 respektive 1831. Varje flygel har två ingångsdörrar. Den västra flygeln har ett stort halvcirkelformat gavelfönster. Gårdens manbyggnad från 1718, som låg norr om de båda flyglarna, brann ned 1920. Till gården hör ett flertal byggnader. Från brukstiden stammar en timrad järnbod och smedja. En större tegelbyggnad från 1893-94 har rymt kvarn och träslipen, det senare nedlagt 1911. Gårdens ladugård har ett ganska ovanligt utseende med sin lanternin uppepå taket.

47 N. Rådom 1:65
Karta: 11325

F.d. bondgård. Tvåvånig timrad manbyggnad med vitmålad locklistpanel och skiffertak. Huset har en tvåvånig glasveranda och fina lövsågerier under fönster, taksprång m.m. På gården finns ett knuttimrat rödmålat magasin samt diverse andra ekonomibyggnader.

48 Nyed 4:1 Nyeds kyrka
Karta: 11326

Kyrka. Timrad korskyrka från 1703-06. Dess väggar är spånklädda och rödfärgade, taket är täckt av tjärade spån. Fristående klockstapel från 1793, också spånklädd med röda väggar och tjärat tak. Knuttimrad tiondebod, rödfärgad och med skiffertak. Nyeds kyrka ligger mycket vackert alldeles invid Borsjön.

49 Näs 1:4 A Berget
Karta: 11336

Näs 1:10 Gatan

Manbyggnad. Traditionell knuttimrad manbyggnad från 1800-talets mitt. Uppförd i två plan med faluröd locklistpanel och tegeltak.

Markerad på kartan.

50 Näs 1:42 Föskеd herrgård
Karta: 11336

Herrgårdsbyggnad och flygel. Timrad tvåvånig herrgårdsbyggnad från 1794 i enkel nyklassicistisk stil. Byggnaden har slät vit panel, markerade hörnpilastrar och skiffertäckt sadeltak. Flygel från 1798, knuttimrad i ett plan med faluröd lockpanel och skiffertak. Den motsvarande östra flygeln är riven.

51 Näs 2:2
Karta: 11336

Fattiggården. F.d. flygel till Föskeds nedre herrgård som revs 1945, och som fungerade som Nyeds fattiggård 1885-1905. Den kvarstående flygeln är knuttimrad i två plan med faluröd locklistpanel och skiffertak. Textilfabrik. Industribyggnad av rött tegel i ett plan med karakteristiskt sågtak och gjutjärnsfönster, uppförd 1915. Disponentvilla från 1891, timrad med vit slät panel samt prydd med lövsågade snickeridetaljer och välbevarad glasveranda.

52 Reparetorp 1:29
Karta: 11327

Boningshus. Envånings trähus med faluröd liggande panelklädsel och tegeltak. Byggnaden är en typisk nationalromantisk villa med fina verandasnickerier.

53 Reparetorp 1:89
Karta: 11327

Folkets hus i Lindfors. 1-2vånings vinkelbyggt trähus med faluröd locklistpanel och taktäckning av tegel och plåt. Huset är uppfört 1932-33 av folketshusföreningen i Lindfors. Det har en stram nyklassisk stil med kolonnburen trekantsgavel över entrén och markerade vita hörnpilastrar. I husets stora sal finns dekorationsmålningar av värmlandskonstnären Thor Fagerkvist.

54 Skinnaretorp ~~1:5~~ 1:10, 1:11
Karta: 11327

Hela gården. Boningshuset från 1800-talet är timrat i 1½ plan med faluröd locklistpanel och tegeltak. Huset ger prov på fin snickarglädje kring fönster, takfot och dörrar. På framsidan finns en tvåvånig glasveranda med rika lövsågeridetaljer. Till gården hör en lillstuga från 1930-talet i nationalromantisk stil, en timrad drängstuga av äldre datum, ett litet fristående mjölkrum av tegel från 1918 samt stall, redskapsskjul och ladugård m.m. från 1800-talet. Runt manbyggnaden löper en stengärdsgård, avbruten av infogade stora lövträd.

55 Slängserudstorp 1:5
Karta: 11307

Hela gården. Knuttimrat boningshus med omålad lockpanel och mångåstak täckt av tegel. Stugan är av ålderdomligt slag och sannolikt byggd vid 1800-talets början. Till gården hör en ladugårdsbyggnad med timrad loge och halmtak.

56 Solberg 2:1
Karta: 11315

Hela gården. En mycket gammal gård med byggnader som enligt uppgift är från 1700-talet. Husen ligger invid landsvägen, grupperade kring en gårdsplan. Lika fasadfärger och takmaterial ger ett enhetligt intryck. Boningshuset från sent 1700-tal är byggt i ett plan med fönsterförsedd vindsvåning. Huset är timrat med faluröd locklistpanel och har ett mångåstak täckt av tegel. De små kvadratiska fönstren på övervåningens långsidor är både ålderdomliga och ovanliga.
Gårdens övriga byggnader är ett omålat timrat stall från sent 1700-tal samt loge, brygghus och vagnsskjul från mitten av 1800-talet, samtliga timrade med faluröda träpaneler på hela eller delar av byggnaderna. En större tegelladugård från 1928 kompletterar gårdsbilden. Störst intresse

bland gårdens hus har den ålderdomliga manbyggnaden och stallet.

57 Sutterhöjden 1:56 "Där väster" F.d. bondgård. 1½ plans knuttimrad manbyggnad från omkr. 1850 med faluröd lockpanel och tegeltak. Huset är tillbyggt på 1920-talet med en glasveranda. Det har medtagits bland de beaktansvärda i första hand med tanke på dess säregna gavelfönster. Dels har det de för Värmland så karakteristiska halvcirkelformade fönstren i tresidig omfattning, dels därovanför en på hörn ställd kvadrat med spetsigt utdragna hörn. Till gården hör en liten mjölkkammare från 1904 i form av en tegelkub med tältak. Mjölkkamrar av detta slag, i tegel eller trä, är inte ovanliga i Nyeds och Väse socknar.
Karta: 11318

58 Svenserud 1:18 Missionshus. Träbyggnad med ljusmålad liggande fasspäntpanel och plåttak, troligen från tiden kring sekelskiftet. En enkel frikyrkobyggnad av karakteristiskt slag.
Karta: 11317

59 Svenserud 1:24, 1:28 Bäckelids skola. Tvåvånig träbyggnad med faluröd lockpanel och tegeltäckt brutet tak. Skolan är byggd 1928 i tidstypisk stil. Dess exteriör är väl bevarad.
Karta: 11317

60 Södra Rådom 3:40 Övre Haga Boningshus. 1½ plans timrad manbyggnad med faluröd locklistpanel och tak av skiffe Huset har en enkel veranda och ovanliga vindsfönster på fasadens långsidor. En vanlig typ av manbyggnad från 1800-talets senare del, kännetecknad av sträng symmetri.
Karta: 11325

61 Södra Rådom 3:54
Karta: 11325

Boningshus med f.d. affär. Stort 1½ plans timrat boningshus med vit locklistpanel och skiffertäckt tak. Huset har mycket fina snickeridetaljer kring fönstren och under takfoten. En femsidig glasveranda i två våningar ger också prov på mycken snickarglädje. Den nedlagda affärens ingångsdörr ooh skyltfönster finns kvar på husets västra gavel.

62 Södra Rådom 3:78
Karta: 11325

Råums missionshus. Långsträckt timrad byggnad med faluröd lockpanel och tegeltak. Huset har flera stora fönster samt ingång mitt på långsidan vilket är ovanligt på missionshus.

63 Upperud 1:8
Karta: 11326

Magasin. Liten knuttimrad magasinsbyggnad med loftgång. Små loftgångsbodar av detta slag förekommer inte sällan i norra Värmland men är ovanliga inom Karlstads kommun.

64 Upperud 1:36
Karta: 11326

Hembygdsgård. F.d. gästgivaregård, knuttimrad i två våningar och klädd med faluröd lockpanel. Huset har skiffertak och två skorstenar av järn. Enligt uppgift är bottenvåningen från 1770-talet medan den övre våningen tillkommit på 1850-talet. Gården ligger på ursprunglig plats. Till hembygdsgården hör även ett knuttimrat magasin från 1858 samt ett brygghus som flyttats från Falkarsed. Vid inventeringstillfället pågick uppförandet av en stor logbyggnad som tagits från Lindfors bruk.

65 Upperud 1:124
Karta: 11326

Bondgård. Manbyggnad av trä från 1916 med fasad av rödmålad locklistpanel och tegeltäckt tak. Det lilla takfönstret och entréns utformning är fina exempel på 1910-talets nationalromantiska träbyggnadskonst. Till gården hör ett litet knuttimrat magasin med faluröda, bara stockväggar och mångåstak.

66 Västra Acksjön 1:18
Karta: 11336

F.d. bondgård. Liten tvåvånig knuttimrad manbyggnad med faluröd locklistpanel och tegeltäckt mångåstak. Huset är en s.k. enkelstuga med ett rum och kök i bottenvåningen. Till gården hör brygghus, potatiskällare, en förfallen smedja och en större ladugård. Boningshuset, som hör till de bäst bevarade i Acksjön, ligger fint inbäddat i en uppvuxen gammaldags trädgård med fruktträd, syrener och buskar.

67 Västra Acksjön, samfällighet
Karta: 11336

"Källarkammern". F.d. drängstuga, nu sommarstuga. Liten knuttimrad stuga med bara rödmålade stockväggar och tegeltäckt mångåstak. Under stugan är en hög källare av gråsten med ingång från södra gaveln, därav namnet Källarkammern. Enligt ett årtal uppsatt på stugans vägg är den byggd 1854.

68 Östra Acksjön 1:9
Karta: 11336

Acksjöns bönhus. Timmerbyggnad från 1874 i 1½ plan med faluröd locklistpanel och plåttak. På gavlarna har huset tre små hörnställda kvadratiska fönster.

VÄSE SOCKEN:

1 Berg 3:1 Kolbotten
Karta: 10378

Boningshus. Från 1800-talets slut. Timrat med vit locklistpanel och tegeltak. På husets framsida finns en frontespis och under den en fin glasveranda från sekelskiftet. Fönstren är starkt markerade i fasaden vilket ger ett säreget intryck.

2 Björkvik 1:1
Karta: 10367

Hela gården. Manbyggnad från 1792 med faluröd locklistpanel och tegeltak. Ett fint exempel på värmlandsgård. Störande är dock en ny skorsten som placerats utanpå den västra gavelfasaden. Två flygelbyggnader fr. sent 1800-tal med skiffertak tillhör gårdens äldsta hus. Manbyggnaden tillsammans med två flyglar, två större ekonomibyggnader från 1800-talets slut och två mindre uthus, formar en för värmländska förhållanden ovanligt symmetrisk gårdsbildning. Ett staket indelar den inneslutna gården i en mangårdsdel och en fägårdsdel.

3 Buxerud 1:12
Karta: 10388

Boningshus. Från omkr. 1800. Tvåvånings timrat hus med ofärgad lockpanel. Åstak klätt med tegel. På översta våningen sitter gamla 12-delade fönster. På västerfasaden finns en enkel äldre veranda. Husets långsmala form, åstaket och den omålade fasaden samt övervåningens fönster gör att huset ger ett mycket ålderdomligt intryck.

4 Bäck 1:2 Bäck
Karta: 10377

Hela gården. Mycket stor gård, inte långt från Väse kyrka. Boningshuset har tyvärr fått plastpanel, en nyare veranda och balkong samt en tillbyggnad, vilket gör att den ursprungliga herrgårdskaraktären delvis förändrats. Gårdsbebyggelsen däremot är mer intakt. De två flygelbyggnaderna är från mitten av 1800-talet, 2-vånings timrade med faluröd locklistpanel och tegeltak.

De har använts som drängstuga och magasin. Vidare finns en smedja från sekelskiftet samt ett magasin av tegel från 1902. Ladugården är från 1942. Till gården hör också en arbetarbostad.

5 Bäckelid 1:38 Lilla Bäckelid
Karta: 11309

Boningshus. Tvåvånings knuttimrad manbyggnad med faluröd panelklädsel och tegeltak. På taket har huset två järnskorstenar. Åldersuppgiften 1775 hänför sig antagligen till bottenvåningen, vilken under 1800-talet påbyggts med ytterligare en våning. Byggnaden skall 1979 flyttas till Brattfors socken.

6 Faxstad 1:16
Karta: 10366

Skola. Timrat skolhus med faluröd locklistpanel och plåttak. Bakom skolhuset ligger ett magasin från sekelskiftet. Skolan ligger längs vägen, ett stycke utanför byn Faxstad.

7 Glumserud 4:65
Karta: 10397

Boningshus. En f.d. lärarbostad från sent 1800-tal. Timrad, faluröd byggnad med locklistpanel och plåttak. Fasaden ger ett säreget intryck med fönster placerade två och två. Huset ligger ganska ensligt mellan byn och skolan.

8 Glumserud 4:107
Karta: 11308

Ölmhults missionshus. 1½-plans tegelbyggnad, påbörjad på 1870-talet och klar 1894. Väggarna är putsade och vitmålade, taket plåttäckt. Ett fint exempel på ett relativt tidigt missionshus, ovanligt såtillvida att det är byggt av tegel.

9 Glumshammaren 3:10
Karta: 10397

Glumshammars missionshus. Stort missionshus i två våningar från 1882. Slätputsade, vitmålade tegelväggar och tak av plåt. Ett ovanligt stort missionshus med klassiska drag, närmast påminnande om en enkel herrgårdsbyggnad.

10 Glumshammaren 4:1
Karta: 10397

Boningshus. Stor tvåvånings byggnad, sannolikt från tiden kring sekelskiftet 1800. Har börjat förfalla och behöver snarast upprustning. Timrat med faluröd lockpanel. Skiffertäckt tak. Symmetrisk fasad med ovanlig fönsterplacering.

11 Gräsås 1:54
Karta: 11308

Boningshus. Timrad stuga från 1877 i 1½-plan med faluröd locklistpanel och skiffertak. Huset har de typiska värmländska halvcirkelfönstren i trekantig omfattning och en välbevarad snickarglädjeveranda. Ett fint exempel på mindre boningshus från 1800-talets senare hälft.

12 Hammar 1:31 Hammar herrgård
Karta: 10377

Bostad-Flygelhus-Brygghus. Byggnaderna bildar tillsammans en mycket fin gård. Herrgårdsbyggnaden från 1760 har slätputsade vita stenväggar och skiffertak. De båda flygelbyggnaderna från 1748/81 är av samma material. Brygghuset från 1767 är timrat med faluröd locklistpanel och tegeltak. Övriga gårdsbyggnader är av yngre datum, från 1920 och framåt. Herrgården är en av de äldsta och största i Karlstads kommun. Såsom stenbyggnad är den dessutom ovanlig bland Värmlands herrgårdar.
Byggnadsminne.

13 Hedetången 1:6
Karta: 10388

Hedetångens missionshus. Reveterad och vitmålad träbyggnad från 1931 med tegeltak. Det spetsiga taket, den grova putsen och de smårutiga fönstren ger huset en sluten prägel. Ett välbevarat missionshus av ovanligt och mer sentida slag.

14 Hedetången 3:1 Fridhem
Karta: 10388

Affär. Timrat hus med faluröd locklistpanel och tak av plåt och tegel. Byggt under 1800-talets första hälft. Från början troligen en torpstuga som sedan gjorts om till affär. Trots ett flertal tillbyggnader och ändringar i fasaden kan man skönja torpstugans proportioner. Fungerande, välbevarade lanthandlar

av detta enkla slag är ytterst ovanliga.

15 Hovlanda 2:3, 2:4
Karta: 10367

Hela gården. En mycket stor gård med 11 hus, därav 4 boningshus. Störst kulturhistoriskt värde har en gammal tvåvånig manbyggnad, sannolikt från 1800-talets början. Dess höga ålder märks på den ringa hushöjden och det flacka taket. Dessutom finns en något större manbyggnad av traditionell värmländsk 1800-talstyp och en manbyggnad av tegel från 1918. Bland de övriga byggnaderna märks ett vattentorn av tegel från 1908 och en f.d. mejeribyggnad av tegel från 1900-talets början.

16 Hultsberg 1:1
Karta: 10367

Herrgårdsbyggnad från tiden kring sekelskiftet 1800. Timrad i två våningar med faluröd panelklädsel. Huset byggdes om 1870. Fönstren är förändrade till s.k. jugendfönster med små rutor upptill. Husets nuvarande utseende ger snarast uttryck för det tidiga 1900-talets arkitekturstil. Den rundade frontespisen med sina utsmyckningar tillfogades på 1920-talet.

17 Karsvalla 6:1
Karta: 10377

Boningshus, magasin samt drängstuga.
Boningshuset, långsmalt och påminnande om en värmlandsgård, är i 2½ plan från omkr. 1800, timrat med vit locklistpanel och tegeltak. Magasin något yngre i 1½ plan. Oklätt timmer, falurött, tegeltak. Drängstuga från sent 1800-tal i 1½ plan. Timrad faluröd locklistpanel. Tegeltak.

18 Klockaregården 1:1
Karta: 10377

Klockarboställe. 1½ plans timrat boningshus med faluröd lockpanel och tegeltak. Säregna trekantiga fönster på övervåningen. En vacker gammal byggnad med fina proportioner.

19 Kyrkogården 1:1
Prästgården 1:1

Karta: 10377

Kyrka och kyrkstallar. Stenkyrka från 1760-62, ritad av J.E. Carlberg. Tornet tillkom 1794. Kyrkan har vita putsade ytterväggar och tak av plåt.
Kyrkstallar av varierande ålder från mitten av 1700-talet och framåt. Timrade, en del klädda med locklistpanel eller lockpanel. Faluröda och med tegeltak. Flyttades på 1920-talet till den nuvarande platsen.

20 Laggaregården 1:4
Karta: 10387

Boningshus, från tidigt 1800-tal i 1½ plan. Knuttimrat med faluröd lockpanel och tegeltak. Huset har gamla fina proportioner.

21 Lund 6:1 Lundås
Karta: 10377

Boningshus, från 1850 i timmer med vitmålad lockpanel och skiffertak. Mycket fina dörr- och fönsterinramningar, krönta av trekantsöverstycken med orneringar. Dessa ger huset en förnäm prägel trots att det är så litet.

22 Lämpenshålan 1:3
Hybelejstugan Hembygdsgård

Karta: 11309

Boningshus. Från tidigt 1800-tal. Timrat med faluröd lockpanel och torvtak. Hybelejstugan ligger på Väse allmänning i socknens nordöstra del. Här har en mängd små jordbruk och småstugor legat under 1700-talets senare del och under 1800-talet. På 1860-talet bodde mellan 500 och 600 personer i mycket små förhållanden här. De flesta husen är nu borta eller helt förändrade. Hybelejstugan bevaras som ett minne från den tid då det låg fullt med stugor på Väse allmänning.

23 Lövhöjden 1:50 "Hoppet"
Karta: 10398

Samlingslokal, från 1905 för IOGT. Vinkelbyggt trähus med faluröd locklistpanel och plåttak. Enkelt men karakteristiskt ordenshus från tiden kring sekelskiftet.

24 Lövås 1:2
Karta: 10378

Boningshus, från 1918, ritad av ark.Hansson, Karlstad. Tegelbyggnad med spritputsade gul- och gråfärgade väggar och tegelklätt mansardtak. Tidstypisk herrgårdsstil med symmetrisk och relativt sluten karaktär. Till gården hör ett stort antal ekonomibyggnader av både äldre och yngre datum.

25 Mo 1:8
Karta: 11307

Skola, från sent 1800-tal. Timrad med faluröd locklistpanel och plåttak. Regelbunden fönstersättning avslöjar skolsalen. Lärarbostaden ligger i anslutning till skolan.

269 Mo 1:11 Kullen
Karta: 11307

Hela gården. Består av bostadshus och ladugård. Bostadshuset från sent 1800-tal, timrat i 1½ plan med faluröd locklistpanel och tegeltak. Tidstypisk veranda. Ladugården från samma tid. Timrad med planktillbyggnad och faluröd slätpanel. Byggnaden har haft halmtak men har nu plåt och tegel.
Ett väl bevarat litet torpställe.

27 Mölntorp 1:1
Karta: 10377

Hembygdsgård. Hela gården består av 8 hus, varav en del är ursprungliga, andra flyttade till platsen.
Stort boningshus från 1800-talet timrat i 2 plan med faluröd lockpanel och skiffertak. Fin veranda och entréparti. Vissa rum finns kvar i ursprungligt skick.
Magasin från mitten av 1800-talet, Knuttimrat och falurött utan panel. Skiffertak.
Soldattorp från början av 1800-talet som flyttats hit. Huset är timrat och klätt med omålad lockpanel samt har tegeltak.
Torpstuga, också från 1800-talet. Denna kallas för "Mor Stinas stuga" och är timrad med faluröd lockpanel och tegeltak.

28 Norenberg 1:2 Ölmbäcks-
Karta: 11319 stugan

Ett litet torp från omkring 1800. Huset är timrat med faluröd locklistpanel. Åstaket

har förut varit täckt av torv men är nu belagt med tegel. Exteriören är delvis förändrad med otidsenliga vita fönsterluckor. Huset förvaltas av en stiftelse och har använts för ungdomsverksamhet sedan 1947 och fram på 1960-talet.

29 Norra Myrom 1:14
Karta: 10389

Hela gården. Regelbunden gårdsbildning bestående av manbyggnad och två flyglar, samt diverse ekonomibyggnader. Boningshuset från 1807 är timrat i två plan med gul lockpanel. och skiffertak. Flygelbyggnad från omkr. 1800 är timrat i 2 våningar med faluröd locklistpanel och skiffertak. Ett senare trapphus är tillbyggt på den sida som vetter bort från gårdsplanen. Magasin från 1828. Timrat och delvis klätt med faluröd locklistpanel. Skiffertäckt mångåstak. Fina proportioner. En f.d. drängstuga från sent 1700-tal, används nu som garage/vedbod. Huset är timrat med faluröd panelklädsel och skiffertak. Stor ladugårdsbyggnad från 1900 av vitslammat tegel och faluröd brädklädsel. Påkostad utformning med välvda fönster och fina snickeridetaljer.

30 Prästgården 1:1
Karta: 10377

Ås prästgård. Tvåvånig knuttimrad manbyggnad från 1808 med faluröd lockpanel och skiffertak. Huset byggdes på den äldre prästgårdens plats. Det har en pampig nyklassicistisk portal med kraftig trekantsgavel buren av refflade pilastrar. Flygel med pastorsexpedition samt bostad, från omkr. 1810. Knuttimrad i 2 våningar med faluröd lockpanel och tegeltak. Bodlänga från omkr. 1810 i 2 våningar, knuttimrad och rödfärgad utan fasadbeklädnad. Tegeltak.
De 3 byggnaderna bildar tillsammans en fin gård som avgränsas mot vägen med staket.
Byggnadsminne.

31 Prästgården 1:1
Prästgårdsåsen
Karta: 10377

F.d. arbetarbostad, tillhörande prästgården Boningshus i 2 plan från tiden kring sekelskiftet. Timrat med faluröd locklistpanel och tegeltak. Huset fungerar även idag som 2-familjsbostad.

32 Prästgården 1:3 Högbacka
Karta: 10377

Boningshus, från 1930 i 1½ plan. Timrat med faluröd locklistpanel och mansardtak täckt med tegel. Verandan är inbyggd vid ena hörnet. Huset är ett fint exempel på den under 1910- och 1920-talet rådande byggnadsstilen. Ägaren/byggaren är en f.d. snickare som byggt de flesta husen runt omkring under senare tid.

33 Rud 1:13
Karta: 10387

Östra manbyggnaden. Boningshus från 1800 i 1½ plan. Timrat med vit locklistpanel och tegeltak. Frontespiser på bägge långsidor. Kombinerat med entrén finns en veranda. På baksidan har huset 2 ingångar. Vackra proportioner. På samma gård finns ett liknande hus som förändrats med perspektivfönster mm.

34 Rödmossen 1:24 Nergården
Karta: 10398

Hela gården. Gården består av 5 byggnader av äldre datum och med relativt ursprungligt utseende. Boningshuset är en värmlandsgård, timrad i 2 plan med faluröd lockpanel. Tegeltäckt mångåstak. Gårdsbyggnaden är även den timrad men saknar fasadbeklädnad, rödfärgad. Mest välbevarat är ett litet magasin. Bebyggelsen ligger samlad kring en gårdsplan.

35 Rör 1:3
Karta: 10387

Boningshus med flygelbyggnader plus magasin
Boningshuset är en gul spritputsad tegelbyggnad i 1½ plan från 1898. En tidstypisk byggnad med frontespiser och veranda. De ursprungliga lövsågeriutsmyckningarna har till största delen skalats av. Inredningen

är välbevarad med mycket vackra takmålningar och kakelugnar. Invid boningshuset ligger två likadana flygelbyggnader i 1½ plan med vit locklistpanel och skiffertak. Magasinet från mitten av 1800-talet är timrat och falu rött utan fasadbeklädnad. Det är byggt i två plan och har skiffertak. Mycket stor gård, med välunderhållna byggnader.

36 Silkesta 1:19
Karta: 10377

Silkesta skola. Timrad skolbyggnad med faluröd locklistpanel och skiffertak, sannolikt från 1800-talets slut. Nedlades som skola 1943.

37 Silkesta 1:52
Karta: 10376

Hela gården. Boningshus i 2 plan, enligt uppgift från 1750, den övre våningen sannolikt påbyggd under 1800-talet. Huset är timrat med faluröd locklistpanel och tegeltak. Källare och magasin av gammalt datum. De andra uthusen: loge, brygghus, lada och garage är från mitten av 1800-talet till 1930. Gårdens hus ligger mycket samlade kring gårdsplanen och landsvägen. Enhetligheten i material och färg förstärker helhetsintrycket.

38 Skogsberg 1:42, 1:43
Skogsbergs gård
Karta: 11307

Hela gården, från 1800-talet. Ligger samlad kring vägen. Alla hus är faluröda vilket ger gården en enhetlig prägel.
Boningshuset är timrat och falurött med lockpanel och plåttak som ersatt skiffer. Tyvärr är fönsterstorleken förändrad. Huset är i första hand medtaget för den ovanliga verandans skull. Denna har grova balusterdockor av trä och dessutom snickarglädjeutsmyckning.

39 Söre 1:5
Karta: 10397

Boningshus och magasin. Herrgårdsliknande manbyggnad från 1860 i 2 plan. Timrad med vit lockpanel och skiffertak. Senare till-

byggnad förstör dock ursprungsutseendet. Äldre magasin av rödmålat timmer och med tegeltak.

40 Torsgården 4:1
Karta: 10397

Boningshus. Originell tegelbyggnad i 1½ plan från 1900-talet med tegeltak. Tegelstenen har ovanligt format och utseende på grund av stor färgvariation mellan stenarna och fasaden har därmed fått ett vackert och livligt utseende. Husets proportioner påminner om järnvägsstationernas från samma tidsålder.

41 Tågås 1:63
Karta: 11307

Boningshus. Mindre hus av enkelstugetyp i 1½ plan. Knuttimrat med faluröd locklistpanel och tegeltak. Välbevarad fasad med få fönster och enkel entré utan veranda.

42 Viberg 2:2 Rosenlund "Söge"
Karta: 11307.

Boningshus, från 1906 i 1½ plan. Byggt i resvirkeskonstruktion med fasad av träpanel i olika riktningar. Fasaden är indelad i en mängd rutor med hjälp av vita lister. Panelen är faluröd och huset har tegeltak. Entrén är markerad med frontespis och veranda.

43 Västra Ve 1:5
Karta: 10397

F.d. kronofogdeboställe. Välbevarad gårdsbildning från 1700-talet. Manbyggnaden är knuttimrad i två plan med faluröd lockpanel, skiffertäckt mångåstak. Huset har en pampig entré vartill prästgården stått modell. Bostadsflygel knuttimrad i 1½ plan med faluröd lockpanel och tegeltäckt mångåstak. Knuttimrad lillstuga med faluröd lockpanel och tegelklätt mångåstak. Manbyggnad och flyglar samlade kring en gårdsplan. Byggnaderna sammanbinds ytterligare av de enhetliga materialen och färgsättningen. Byggnadsminne.

44 Västra Ve 4:1
Karta: 10387

Boningshus och f.d. affär. Knuttimrad manbyggnad i två våningar med gulmålad lockpanel och tegeltak. Entrédörrar omfattas av en klassicerande portal.

45 Åsen 1:6 Kungsbacka skola
Karta: 10377

Skolhus, från 1886 i 1½ plan. Tegelstomme med vitfärgad spritputs och tegeltak. Byggnaden ger ett pampigt intryck med bl.a. stor frontespis på östfasaden. Ligger i utkanten av byn längs den gamla byvägen - landsvägen.

46 Åsen 1:17 Södra Åsen
Karta: 10389

Gårdsbildning med manbyggnad och två flyglar på linje med varandra. Samtliga hus är från omkr. 1850. Knuttimrad manbyggnad i två våningar med faluröd panelklädsel och skiffertak. På framsidan är panelen slät med markerade pilastrar som bär upp en vitmålad rikt profilerad gesims. Baksidan och gavlarna är enklare utförda. Mitt fram har huset en rikt arbetad nyantik portal innanför en vackert utsirad veranda. På taket s.k. hallaskorstenar. Som flygel ligger på ena sidan en knuttimrad visthusbod med faluröd lockpanel. På andra sidan finns en bakstuga i samma utförande som visthusboden. Åsens manbyggnad hör till de allra pampigaste husen i Väse socken. Den släta pilasterprydda fasaden som söker efterlikna stenarkitektur erinrar snarast om den utformning man kunde ge träbyggnader i städerna.

47 Ölmhults skola 1:1, 1:2
Karta: 11308

Skola och lärarbostad. Skolan är en tegelbyggnad från 1918 med röda tegelväggar och plåttak. Byggnaden har stora, svagt välvda fönster, frontespis och veranda.
Lärarbostaden är från 1913. Den är byggd av trä med faluröd locklistpanel och tegeltak. Vid skolan ligger även ett badhus med bastu

från 1937. Den är byggd av konststen, gulslammad samt försedd med tegeltak. Många små allmänna badhus av detta slag tillkom ute i bygderna under 1930-talet, bara i Väse socken har det funnits ett tiotal.

48 Ölmskog 1:2 Ölmskogs gård
Karta: 10388

Magasin. Stort timrat magasin i 3½ plan. Byggnaden är delvis täckt med liggande panel samt målad faluröd. Den har skiffertak Det stora magasinet som anses vara av hög ålder manifesterar södra Väses karaktär av rik jordbruksbygd.

49 Ölmskog 1:12 Jannelund
Karta: 10388

Boningshus, från 1895. Timrat i 1½ plan med faluröd locklistpanel och tegeltak. Snickarglädjeveranda och tidstypisk frontespis över denna. Gammaldags trädgård med grusplan och gräsrundel framför huset.

50 Öna 1:7 Öna skola
Karta: 10389

Skolbyggnad, från 1870 av tegel med vit spritputs samt skiffertak. Klassicerande entréparti med kolonner. Byggnaden restaurerades 1947.

ÄLVSBACKA SOCKEN:

1 Gräsmången 1:4 Vilhelmsnäs
Karta: 11356

Hela gården. Timrad manbyggnad i ett plan med faluröd locklistpanel och tegeltak, Timrade faluröda stall- och logebyggnader. Enhetlig symmetrisk gårdsbildning från 1800-talets senare hälft.

2 Gräsmången 1:7 Finntorp
Karta: 11356

Manbyggnad. Äldre timrad manbyggnad i 1 1/2 plan med faluröd locklistpanel och tegeltak. Gårdsbildning med symmetriskt placerade ekonomibyggnader.

3 Högberg 1:3
Karta: 11335

Boningshus. Knuttimrad byggnad i ett plan med åstak, faluröd locklistpanel och tegeltak. Ryggås m.fl. äldre detaljer daterar stugan till 1700-tal. Byggnaden bör mätas upp vid eventuell förändring.

4 Kyrkogården 1:1
Älvsbacka kyrka
Karta: 11345

Kyrka. Vitputsad tegelbyggnad med valmat skifferklätt tak, uppförd 1924 efter ritningar av arkitekt Osvald Almquist.
Klockstapel, från 1731 av vitmålat trä och med lanternin.
Sockenstuga. Knuttimrad byggnad i ett plan med faluröd locklistpanel och tegeltak, sannolikt från 1800-talets början. Renoverad på 1960-talet.

5 Lersjön 1:16 + 1:9
Östabäcken
Karta: 11346

Manbyggnad, ladugård och magasin. Knuttimrad tvåplans manbyggnad med faluröd lockpanel och tegeltak. Knuttimrad ladugård och magasinsbyggnad. Enhetlig traditionell 1800-talsbebyggelse.

6 Lersjön 2:2 Prästgård
Karta: 11346

Prästgård, boningshus och loge. Knuttimrad prästgårdsbyggnad med faluröd lockpanel och tegelklätt mansardtak, uppförd 1759. Boningshus från omkr. 1920 i nationalromantisk stil med röd locklistpanel och tegeltak. Knuttimrad, omålad loge med tegeltak, sannolikt från 1700-talet.

7 Mjönäs 1:8 "Där sör"
Karta: 11345

Manbyggnad. Traditionell 1800-tals manbyggnad i två plan, timrad med faluröd locklistpanel, och tegeltak. Äldre faluröd stallbyggnad av timmer, dock något förändrad.

8 Mjönäs 1:9 "Nol i Mjönäs"
Karta: 11345

Bastu. Knuttimrad omålad bastu med gavelingång och tegeltak. Bevarad interiör med eldstad och lavar. Äldre bastur i så välbevarat skick som denna är ytterst sällsynta.

9 Mjönäs 1:11 "Där fram"
Karta: 11345

Manbyggnad och magasin från 1800-talets mitt. Knuttimrad manbyggnad i två plan med faluröd lockpanel och skiffertak. Knuttimrat magasin med faluröd panel och tegeltak.

10 Nordviken 1:14
Karta: 11345

Hela gården. Knuttimrad manbyggnad i två plan med faluröd locklistpanel och tegeltak. Faluröd ladugårdslänga med tegeltak. Traditionell bebyggelse av 1800-talstyp.

11 Nordviken 1:14
Norra Vikens herrgård
Karta: 11335, 11345, 11346

Hela gården. Knuttimrad större manbyggnad från omkr. 1850, uppförd i två plan med vit lockpanel och skiffertak. Flygelbyggnad som tidigare rymt mejeri och affär, byggd under 1800-talets senare hälft av vitputsat tegel med tegeltak. Fyra svin- och hönshus från 1905 på rad i trappstegsform. Byggda av tegel, vitputsade och med tegeltak. Gammal stenkällare.

12 Nordviken 1:38
Karta: 11345

Hela gården. Knuttimrad manbyggnad i två plan med faluröd lockpanel och tegelklätt mångåstak. Knuttimrad faluröd stallbyggnad med spånklädsel på enagaveln. Knuttimrat magasin med faluröd panel och plåttak. Gammal stenkällare. Enhetlig gårdsbebyggelse av traditionell 1800-tals karaktär.

13 Nordviken 1:41
Karta: 11345

Manbyggnad och stall från 1800-talet. Knuttimrad manbyggnad med faluröd lockpanel, tegeltak och utsirad dörromfattning. Knuttimrad stallbyggnad med faluröd panelklädsel och tegeltak. Gammal stenkällare.

14 Nästorp 1:4
Karta: 11335

Manbyggnad. Timrad manbyggnad i ett plan med faluröd lockpanel och tegeltäckt mångåstak.

14 Stenviken 1:9 Ängen
Karta: 11345

Ladugård. Knuttimrad ladugårdslänga, faluröd och med tegeltak. Längan är låg och ålderdomlig. Bör dokumenteras innan förändring sker.

16 Stenviken 1:12 Udden
Karta: 11345

Spannmålsbod. Knuttimrad äldre spannmålsbod med faluröd lockpanel, tegeltak och gammal inåtgående dörr. Det vidbyggda stallet har inbyggd svalgång.

17 Stenåsen 1:10
Karta: 11346

Manbyggnad. Knuttimrad manbyggnad i två plan med faluröd locklistpanel och tegeltak, sannolikt från 1800-talets första hälft.

18 Stenåsen 1:14
Karta: 11346

Missionshus från 1860-t. för Älvsbacka missionsförsamling. Knuttimrat missionshus i ett plan med faluröd lockpanel och tegeltak. Församlingssalen har stora rundbågiga kyrkfönster. Byggnaden är föreslagen till byggnadsminne enl. 1960 års lag.

19 Stenåsen 1:19
Karta: 11346

Manbyggnad från omkring 1840. Knuttimrad manbyggnad i två plan med faluröd lockpanel och tegeltak. Vacker portal och inåtgående dörr.

20 Stenåsen 1:38 Östra Nygården
Karta: 11346

Loftgångslänga. Knuttimrad ladugård med loftgång, faluröd panelklädsel och tegelklätt åstak. Byggnaden som är av äldre datum uppfördes på sin nuvarande plats 1885. Loftgångslängor i så välbevarat skick som denna är numera sällsynta.

21 Sund 1:42
Karta: 11355

Loftgångslänga. Knuttimrad stallbyggnad med loftgång, faluröd panelklädsel och tegeltak. Byggnaden förlängdes åt söder 1935.

22 Sund 1:44 Sundängarna
Karta: 11345

Hela gården. Boningshus från 1918 i ett plan med faluröd locklistpanel och tegeltak. Stallbyggnad av timmer med faluröd panel och tegeltak. Gården är en f.d. skogsarbetarbostad, uppförd av Mölnbacka-Trysils bolag omkring 1920 i en för tiden karakteristisk nationalromantisk stil.

23 Sund 1:49
Karta: 11345

Hela gården. Knuttimrad manbyggnad med faluröd lockpanel och tegelklätt mångåstak. Knuttimrat magasin med faluröd panel och tegeltak, hopbyggd med stallänga i samma utförande. Förfallen lada av timmer. Välbevarad gårdsbildning med enhetlig bebyggelse från tiden omkring 1800-talets mitt. Magasinet lär ha varit Älvsbackas första handelsbod.

24 Torsked 1:22
Karta: 11345

Manbyggnader och ekonomibyggnader. Knuttimrad manbyggnad med faluröd lockpanel och tegelklätt mångåstak, uppförd 1806. Stall och magasinsbyggnader (Ursprungligen sammanbyggda) knuttimrade, faluröda och med tegeltak. Stallet är försett med loftgång. Flera äldre stenkällare. Välbevarad gårdsbildning med enhetlig bebyggelse av tidig 1800-talskaraktär.

25 Torsked 1:23
Karta: 11345

Boningshus. Liten knuttimrad stuga med faluröd lockpanel och tegeltak. F.d. drängstuga till Torsked 1:28.

26 Torsked 1:28
Karta: 11345

Hembygdsgård. Knuttimrad manbyggnad i två plan med faluröd lockpanel och tegeltak. Huset fick sin nuvarande utformning omkr. 1840. Knuttimrad, omålad ladugård med inbyggd loftgång samt tegeltak. Knuttimrad visthusbod med sticktak och välbevarad inredning, tyvärr ganska förfallen. Äldre stenkällare samt gravt förfallen smedja. Brunn av stor stenhäll med hål. Enhetlig gårdsbildning av 1800-talskaraktär på ursprunglig plats. Vackert läge med sluttande ängar ned mot Östra Örten.

27 Torsked 1:29
Karta: 11345

Hela gården. Knuttimrad manbyggnad i ett plan med faluröd panel och tegeltak. Timrad ekonomibyggnad med loftgång, faluröd lockpanel och tegeltak. Knuttimrad faluröd bod med tegeltäckt mångåstak. Enhetlig gårdsbildning från 1800-talets mitt.

28 Älvsbacka 1:3
Karta: 11355

Ordenshus för I O G T. (Logen Heikenskjöld) Träbyggnad från 1931-32 i ett plan med faluröd locklistpanel och tegeltak. Tidstypisk enkel klassicerande stil.

29 Älvsbacka 1:4
Karta: 11355

F.d. handelsbod. Vitputsad tegelbyggnad i ett plan med framskjutande frontespis och tegeltak. Påkostad arkitektur med gesims i en stil som förekommer på flera byggnader från 1800-talets mitt vid Älvsbacka bruk.

30 Älvsbacka 1:5
Karta: 11355

F.d. skogvaktarbostad. Träbyggnad i nationalromantisk stil från 1920-talet, med faluröd lockpanel och tegeltak.

31 Älvsbacka 1:6 och 1:7
"Södra och Norra Halla"
Karta: 11355

F.d. arbetarbostäder. Två likadana boningshus i 1 1/2 plan, uppförda av sinnersten och vitputsade. Plåt- respektive betongtegel på taken. Putsen, de halvcirkelformade överfönstren, gesims och hörnpilastrar ger husen en för landsbygden ovanlig arkitektonisk prägel.

32 Älvsbacka 1:11 "Plåthammaren"
Karta: 11355

F.d. smedbostäder. Långt boningshus i 1 1/2 plan med frontespis, uppfört av sinnersten och tegel samt vitputsat och med tak av betongtegel. Halvcirkelformade överfönster, gesims och fönsterpilastrar i enlighet med ovannämnda stenbyggnader vid Älvsbacka bruk.

33 Örtenäs 1:12 'Tömta"
Karta: 11345

Boningshus. Knuttimrad stuga i ett plan med faluröd lockpanel och plåttäckt mångåstak. Huset är synnerligen väl bevarat i det inre med bland annat flera äldre spisar.

34 Örtenäs 1:30
Karta: 11345

Hela gården. Knuttimrad manbyggnad i ett plan med faluröd locklistpanel och tegeltak. Tre ekonomibyggnader av blandad ålder, uppförda av timmer respektive tegel. Gårdens byggnader är symmetriskt placerade i en fyrkant, med boningshuset på ena sidan landsvägen och ekonomibyggnaderna på den andra.

35 Örtenäs 1:61
11345

Boningshus. Traditionellt knuttimrat boningshus i två plan med faluröd lockpanel och plåttäckt mångåstak.

36 Örtenäs 1:64
Karta: 11345

Loge. Knuttimrad omålad logbyggnad av hög ålder.

37 Örtenästorp 1:6, 1:9, 1:10
Skallåsens skola

Skolbyggnad och lärarbostad. Beigerappad skolbyggnad av tegel i ett plan med skiffertak, uppförd 1879. Lärarbostad byggd i resvirke av timmer från Älvsbacka gamla kyrka 1929. Nationalromantisk stil med faluröd lockpanel och tegeltak. En välbevarad skolmiljö av äldre datum.

38 Östanås 1:4
Karta: 11356

F.d. Älvsbacka bruk. Huvudbyggnad av putsat tegel i två plan uppförd 1919. Flygel av reveterat timmer uppförd 1918-20. Tre f.d. stallbyggnader av putsat tegel med röda fönsteromfattningar och lister från 1800-talets andra hälft. Tvätt- och bakstuga från samma tid i likartat utförande. Knuttimrad och reveterad vaktmästarbostad i två plan från 1800-talets förra del. För övrigt finns bostäder och verkstadslokaler av yngre datum. De äldre byggnaderna som ligger i en vacker park utgör en välbevarad helhet.

39 Östanås 1:9
Karta: 11356

F.d. Mjölnarbostad. Timrat boningshus i två plan med gulmålad fasspåntpanel och plåttak. Rikt utsmyckad villa i schweizerstil, karakteristisk för 1800-talets slut.

40 Östanås 1:10
Karta: 11355

F.d. Förvaltarbostad åt Älvsbacka bruk.
Timrat boningshus i 1 1/2 plan med vitmålad fasspåntpanel och tegeltak. Huset är uppfört omkr. 1870-80 och har för den tiden typiska snickeridetaljer.

PM I BYGGNADSVÅRD

En stor del av en byggnads värde ligger i att dess tidstypiska karaktär bevarats i dess yttre utseende. Men den måste också vara så fullständigt bevarad som möjligt i sina detaljer. Tyvärr blir just dessa detaljer ofta föremål för förändringar. Förändringarna motiveras ibland av praktiska skäl, men lika ofta är det rent oförstånd från ägarens sida, som gör att exempelvis värdefulla snickerier blir utbytta och kakelugnar tas bort. Erfarenheten visar att ägarna i de flesta fall är mycket tacksamma för att i tid få uppgifter om sådana detaljer som är viktiga för byggnadens kulturhistoriska värde. Dessa kan i många fall höja byggnadens värde också rent ekonomiskt.

Emellertid finns det en tradition att äldre hus skall renoveras så genomgripande att de ur inredningssynpunkt får samma utseende som nybyggnader. I de flesta fall skulle mindre genomgripande åtgärder leda till samma resultat ur funktionell synpunkt. De enskilda ägarna behöver här myndigheternas stöd och rådgivande. Det är självklart att kulturhistoriskt värdefulla hus skall renoveras så att de fyller dagens standardkrav. Men renoveringen kan göras så att det kulturhistoriska värdet inte minskar.

Följande sammanställning omfattar byggnadsdetaljer som är viktiga för en byggnads kulturhistoriska värde. De bör så långt möjligt bevaras. Att byggnadsnämnden vid granskning av ansökningar rörande dessa detaljer följer här utfärdade rekommendationer - vore önskvärt.

EXTERIÖR

Fasaden

a. Viktigast är att kulturhistoriskt värdefulla byggnader får bibehålla sina fasader i oförändrat skick. I första hand gäller detta fasadernas färg och material. Ett utbyte av fasadbeklädnaden minskar i de flesta fall en byggnads kulturhistoriska betydelse.

Exempel:

Träpanelen är utmärkande för svenskt byggnadsskick under de senaste två århundradena. Panelen är en del av husets arkitektur och bör därför fullt bibehållas. Skadade delar av panelen kan bytas mot nya med samma utseende. Man bör undvika att byta hela panelen - de bräder som kan användas igen bör bibehållas.

Färgen bör i princip vara samma som huset haft tidigare. Också detaljer, som knutar, foder etc., i avvikande färg bör målas i den färg de tidigare haft. Särskilt viktigt är behållandet av rödfärgen. I äldre tid var husen i allmänhet rödfärgade och ännu utgör rödfärgen ett viktigt inslag i det svenska kulturlandskapet. Med rödfärg menas här den faluröda slamfärgen - en vägg som målas med täckande färg (olje-, plastfärg) får ett helt annat utseende.

Snickerier: dörr och fönsterfoder, taklist och andra snickerier är en del av husets arkitektur och måste bibehållas om inte husets utseende skall förändras. Skadade delar bör bytas ut mot nya med exakt samma utseende och profilering. Ännu mer än i fråga om panelen gäller här att alla delar som är i användbart skick skall bibehållas.

Ytterdörren

b. En gammal ytterdörr bör bevaras. Sätt ej en modern dörr på ett gammalt hus.

Fönster

c. Fönstrens form och placering är ytterst viktigt för byggnadens utseende. Byter man fönster mot kopplade är det viktigt att fönstrens dimensioner, spröjsindelning bibehålles. Ev. kan innerrutan göras hel om den gamla indelningen bibehålles i det yttre. Observera att snickare sätter in det gamla glaset i den nya bågen om man så vill.

Tak

d. Den ursprungliga taktäckningen har ofta varit skiffer eller takspån. Dessa är svåra att få tag på idag och mycket arbete är förbundet med läggandet av spån och skiffer. Det vanligaste ersättningsmaterialet är taktegel. I undantagsfall kan andra material användas, förutsatt att de har samma färg och karaktär som det ursprungliga materialet. Av de olika plåtmaterialen kan den grafitgrå, korrugerade plåten användas eller pannplåt som målas i en grafitgrå färg. Utbytes ett spåntak mot tegeltak, glöm inte att kontrollera att takstolskonstruktionen är tillräckligt kraftig för att kunna bära upp det betydligt tyngre tegeltaket. Vindskivor och andra detaljer bör konstrueras lika de ursprungliga med samma mått.

Veranda, förstukvist

e. En veranda hör ofta samman med husets byggnadsstil och bör därför bibehållas. Eventuellt "snickarglädje" är ett värdefullt inslag som så långt som möjligt bör bibehållas, även om det ibland är ett senare tillskott till ett äldre hus.

INTERIÖR

Om huset är välbevarat också i det inre är betydelsefullt för det kulturhistoriska värdet. Tyvärr har de flesta äldre hus i dag mer eller mindre förändrats. Men också enstaka detaljer är värdefulla. Äldre detaljer i inredningen bidrar ofta till att öka trivseln och höja husets ekonomiska värde.

Planlösning

a. Många ombyggnader kan genomföras utan att planindelningen förändras. Det är bättre att bevara den befintliga planen och inskränka förändringarna till ombyggnaden av en del av huset än att företa en genomgripande förändring av planlösningen.

Eldstäder

b. En byggnads ekonomiska värde ökar om kakelugnar, spisar och eventuellt köksspis eller spiskåpa finns kvar. Kakelugnar och andra äldre eldstäder är redan så sällsynta att man bör inrikta sig på att bevara de som ännu finns kvar, de kan vara värda tusentals kronor.

Snickerier

c. Dörrar, dörr- och fönsterfoder, golv och taklister bör återanvändas. Behöver dessa kompletteras finns inom länet ett flertal snickerier som nytillverkar profilerade listverk.

Golv och tak

d. Äldre brädtak eller brädgolv bör bevaras, även om de måste döljas av papptak eller mattor.

Anm.

Inte sällan förekommer tillägg av romantiserande byggnadsdelar och byggnadsdetaljer för att huset skall få äldre utseende än det redan har. Detta bör inte förekomma. Avgörande för husets värde är äktheten på fasadernas utseende och detaljer. Historieserande tillskott enbart minskar värdet.